

Pinja Niiranen & Aino Purhonen

”SISULLA SIITÄ SELVITTIIN”
Sotaorpojen kokemuksia isättömyydestä

Opinnäytetyö
Sosionomi

2017

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä/Tekijät Pinja Niiranen & Aino Purhonen	Tutkinto Sosionomi	Aika Syksy 2018
Opinnäytetyön nimi "Sisulla siitä selvittiin". Sotaorpojen kokemuksia isättömyydestä		45 sivua 8 liitesivua
Toimeksiantaja Savonlinnan Seudun Sotaorvot ry		
Ohjaaja Mauno Saksio		
Tiivistelmä Tässä opinnäytetyössä tutkittiin sotaorpojen kokemuksia isättömyydestä sekä sen vaikutuksia elämään ja hyvinvointiin. Opinnäytetyö toteutettiin kyselytutkimuksena, joka sisälsi niin määrällisen kuin laadullisen tutkimuksen piirteitä. Työ tehtiin yhteistyössä Savonlinnan seudun sotaorvot ry:n kanssa. Opinnäytetyössä haluttiin tutkia, kuinka kokemus sotaorpoudesta oli vaikuttanut jäsenistön elämään. Opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää, miten sotaorvous oli vaikuttanut henkiseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Kysely toteutettiin postikyselyinä lähettämällä kyselylomakkeet ja vastauskuoret Savonlinnan seudun sotaorvot ry:n 97:lle jäsenelle, joista 69 vastasi kyselyyn. Tutkimus osoitti, että sotaorvous ja isättömyys vaikuttivat läpi elämän lapsuudesta vanhuuteen. Isättömyys oli aiheuttanut kiusaamista, häpeää sekä turvattomuuden tunnetta. Joissain tapauksissa kuvioihin oli tullut isäpuoli. Hänenkään läsnäolo ei ollut välttämättä vaikuttanut positiivisesti sotaorvon tai hänen perheensä elämään. Isän ikävä ja traumaattiset kokemukset ovat kulkeneet sotaorpojen mielissä koko heidän elämänsä ajan. Kaikesta huolimatta voidaan todeta, että sotaorvot olivat selviytyjiä. Sotaorpoutta on tutkittu jonkin verran etenkin Länsi-, Lounais- ja Etelä-Suomen alueella. Suurimman tutkimuksen on toteuttanut Markku Ojanen tutkimalla yli tuhannen sotaorvon kokemuksia. Itä-Suomen alueelta aikaisempia tutkimuksia ei ole tehty. Useat sotaorvoyhdistykset ovat julkaisseet kirjoja, joissa sotaorvot ovat kertoneet omista kokemuksistaan. Opinnäytetyöstä hyöttyvät eniten Savonlinnan seudun sotaorvot ry:n jäsenistö. Jäsenet saavat opinnäytetyön avulla tietoa, miten muut sotaorvot ovat pärjänneet elämässään. Tulevaisuudessa muille sotaorpouden tutkijoille tutkimus tarjoaa uutta tietoa Itä-Suomen alueelta.		
Asiasanat sotaorvot, koettu hyvinvointi, suru, trauma, isättömyys		

Author (authors) Pinja Niiranen & Aino Purhonen	Degree Bachelor of Social Services	Time Autumn 2018
Thesis title "Sisulla siitä selvittiin". War orphans experience on living without a father		45 pages 8 pages of appendices
Commissioned by Savonlinnan Seudun Sotaorvot ry		
Supervisor Mauno Saksio		
Abstract <p>The subject of this thesis was to exam the effects of losing a father in a war and how it has changed the lives of the war orphans. This thesis was executed in partnership with registered association Savonlinnan Seudun Sotaorvot and using a survey which had both quantitative and qualitative study features. Because of the quite high age of the participants the survey was sent to all members of the registered association Savonlinnan Seudun Sotaorvot by mail including envelope for reply.</p> <p>The goal for this thesis was to get answers on questions about how losing the father has affected in the whole sphere of life. The focus was on mental wellbeing and also for example on financial matters. The survey was sent to 97 members of the association and 69 members answered.</p> <p>The results of this study shows us that losing father in war affects for the rest of life. It leaves you with feelings of shame, sadness, insecurity and inequality. Sometimes the war orphan hood also led to bullying. In some cases stepfathers were also involved. Sometimes it led to feeling even more unequal or insecure. Over all you could say that war orphans are survivors no matter what.</p> <p>This thesis benefits mostly the members of the Savonlinnan Seudun Sotaorvot. The members were eager to participate in this thesis. This thesis also shows the members how they have generally made through their lives and how others have managed to cope with the tragic loss.</p>		
War orphans, well-being, tragedy, trauma, fatherlessness		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	HYVINVOINTI	2
2.1	Elintaso (having)	3
2.2	Yhteisyyssuhteet (loving)	4
2.3	Itsensä toteuttaminen (being).....	5
3	KOKEMUKSELLINEN HYVINVOINTI.....	6
4	ISÄTTÖMYYS	8
4.1	Miehen malli	9
4.2	Vanhemman kuoleman vaikutus lapseen	10
4.3	Vanhemmuus sota-ajan jälkeen.....	11
5	SURU JA TRAUMA	13
6	TOIMEENTULO SOTAORPONA.....	15
7	TUTKIMUSTEHTÄVÄN RAJAUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	17
8	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	17
8.1	Tutkimusmenetelmä	17
8.2	Aineiston keruu ja tutkimuksen kohderyhmä	18
8.3	Kyselylomake.....	20
8.4	Aineiston analysointi.....	21
9	TUTKIMUKSEN TULOKSET	21
9	POHDINTA.....	35
9.1	Tulosten yhteenveto	35
9.2	Tulosten eettisyys ja luotettavuus	40
9.3	Opinnäytetyöprosessi.....	41

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

Liite 2. Kyselylomake

1 JOHDANTO

Suomen vuosina 1939–1945 käymät sodat jättivät jälkensä jokaiseen suomalaiseen. Sodissa kuoli yli 90 000 miestä rintamalle. Tämä tarkoitti, että 30 000 naista menetti miehensä ja yli 50 000 lasta isänsä. Alle kolmannes heistä ei koskaan ehtinyt näkemään isäänsä. Osa lapsista menetti sodan myötä isänsä lisäksi äitinsä. Elossa olevien sotaorpojen määrää on varovaisesti arvioitu olevan 25 000 vuonna 2013. (Näre 2007, 11, 139; Ojanen 2013, 6.)

Tasavallan presidentti Sauli Niinistön (2015) sanoin:

”Lapset kärsivät sodasta enemmän, vieläkin enemmän, kuin aikuiset. Lapsille sota merkitsi sekasortoa ja turvattomuutta, se saattoi olla eroa vanhemmista, kodin menettämistä ja kuoleman kohtaamista. - - Heidän ikävälleen ei löydy mittaa ja muisto isästä tai äidistä - tai heistä molemmista - on aarteista kallein. Sen vaalimisessa voimaa antavat valokuvat ja rintamalta tullut posti sekä uudelleen kerrotut tarinat. Sota saattoi viedä isän ennen ensikohtaamistakin, mutta isän tunteesta tuli tuttu kuitenkin.”

Opinnäytetyömme aiheena on tutkia kokemuksia isättömyyden vaikutuksista Savonlinnan seudun sotaorpojen hyvinvointiin. Opinnäytetyömme on tilaustyö Savonlinnan Seudun Sotaorvot ry:ltä. Idea tutkimuksesta yhdistykselle tuli, kun se sai tietää, että Lounais- ja Länsi-Suomessa aihetta on tutkittu aiemmin. Itä-Suomen alueelta vastaavanlaista tutkimusta ei ole tehty.

Sotaorpo-yhdistykset ovat alkaneet järjestäytyä vasta 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa. Savonlinnan Seudun sotaorvot ry oli ensimmäisten joukoissa, kun sotaorpo-yhdistyksiä alettiin perustamaan. (Pääkaupunkiseudun Sotaorvot ry s.a.) Savonlinnan Seudun Sotaorvot ry perustettiin vuonna 2001. Perustajajäseniä oli alkujaan 22 ja tällä hetkellä jäseniä on toistasataa. Vuonna 2011 yhdistys vietti 10-vuotisjuhlaansa ja sai samalla oman lipun. (Härkönen 2016; Sotaorvot -yhdistys sai oman lipun 2011.) Sotaorpo-yhdistysten historia ei ole siis vielä kovin vanha, mutta kokemusten tutkimisella ja tiedon keräämisellä sen sijaan on kiire, sillä sotaorvot ovat iäkkäitä. Siksi tuntemme, että olemme ainutlaatuisessa asemassa saadessamme tutkia juuri sotaorpojen kokemuksia, joista on pitkään vaiettu sekä yhteiskunnan että yksittäisten ihmisten kohdalla.

Sotaorvot hakivat vertaistukea seniori- ja vanhuusiässä. Halu löytää muita saman kokemuksen kokeneita ihmisiä on koonnut sotaorpoja yhteen. Lahja Ver-tasen sanoin ” Sotaorvot ovat kuuluneet siihen hiljaiseen vaiettuun kansalais-ryhmään, joka on koko ikänsä tehnyt töitä perheensä ja yhteiskunnan hyväksi, niin ettei ole jäänyt voimia eikä aikaakaan pitää ääntä itsestään.” (Pääkaupun-kiseudun Sotaorvot ry s.a.)

Opinnäytetyömme tarkoituksena on saada tietoa sotaorpojen kokemasta isät-tömyydestä ja sen vaikutuksista heidän hyvinvointiinsa. Sen tavoitteena on li-sätä sekä tietoutta että ymmärrystä sotaorpojen kokemuksista. Niitä kokemuk-sia on tutkittu vähän, eikä tiedossamme ole vastaavaa tutkimusta Itä-Suomen alueelta.

Päätimme toteuttaa yhdessä yhdistyksen kanssa kaikkia sotaorpoja koskevan kyselytutkimuksen. Sotaorpoja yhdistyksen jäsenistä on 97. Yhdistys on koon-nut kirjan, jossa on noin 30 omakohtaista tarinaa isättömyydestä ja sotaorpou-desta. Haastattelututkimus tuntui vanhan toistolta, joka ei välttämättä tuottaisi enää uudenlaista tietoa. Yhdistyksen jäsenistön keski-ikä on 79 vuotta. Tästä johtuen ainoaksi järkeväksi vaihtoehdoksi kyselyn toteuttamiseksi oli paperi-nen kyselylomake.

2 HYVINVOINTI

Hyvinvoinnin määritelmiä on useita. Hyvinvointi koostuu monista ihmiselämän osa-alueista: elämänlaadun kokemuksesta, positiivisista tunteista, sosiaali-sista suhteista, kiinnostavasta toiminnasta, työstä, fyysisestä ja psyykkisestä terveydestä sekä perustarpeisiin riittävästä omaisuudesta. Hyvinvointi-käsi-tettä voidaan pilkkoa myös pienempiin osiin, joita ovat elintaso, yhteisyysuh-teet, itsensä toteuttaminen, yksilön voimavarat, ystävyysuhteet ja kuuluminen johonkin. (Koivisto ym. 2014, 50.)

Hyvinvointia tutkinut Markku Ojanen (2009, 27–28) on koonnut tutkimuksiensa perusteella hyvinvointia heikentäviä tekijöitä, jotka hän on karkeasti jakanut kolmeen ryhmään: epäoikeudenmukaisuus, vieraantuminen ja autoritaarisen

vallankäyttö. Kaikki hyvinvointia heikentävät tekijät eivät välttämättä siirry lapsuudesta aikuisuuteen, vaan myönteiset ja korjaavat kokemukset ovat yleisiä.

2.1 Elintaso (having)

Allardt (1976, 39–41, 121) määrittää elintasoja seuraavilla mittareilla: fysiologiset perustarpeet, turvallisuuden tunne, ravinto, neste, lämpö ja ilma. Elintasoja mitataan arvoilla, joita esimerkiksi on koulutus, työ, asunto, asuinympäristö. Mitattaessa ihmisten elintasoja edellä mainittujen arvojen ja käsitteiden avulla, voidaan todeta, että alhainen elintaso näkyy ihmisen elämässä. Allardt on koonnut tutkimuksia elintasoja mittaavista tuloksista. Tulot ovat suurin tekijä, joilla ihminen pystyy vaikuttamaan omaan elintasoonsa eli ostamaan itseään hyödyttäviä asioita ja palveluja. Näin ollen ansiotyötä pidetään tavoitteena ja tarpeena hyvinvoinnin tärkeänä osatekijänä.

Gustafssonin (2017, 30) mukaan Raunion (1995) mielestä elintaso nähdään tärkeänä elementtinä hyvinvoinnissa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että varallisuuden määrää mittaamalla voidaan arvioida, voiko rikas paremmin kuin köyhä. Allardt (1976, 39) mainitsee, että riittävällä määrällä turvallisuutta on vaikutusta ihmisen hyvinvointiin. Taloudellinen turvallisuudentunne vaikuttaa ihmisen hyvinvointiin myönteisesti antaen suojaa erilaisilta uhkatilanteilta, eikä uhkatilanteet pääse näin vaikuttamaan hyvinvointiin. Ihmisen elintaso ja elämänlaatu ovat tiukasti kytköksissä hyvinvointiin ja onnellisuuteen. Köyhyydellä voi olla suuret vaikutukset ihmisen terveydelle ja muille hyvinvoinnin osa-alueille.

Allardt (1976, 131–132) pitää koulutusta arvona, joka voidaan katsoa kuuluvan itsensä toteuttamisen osatekijöihin. Koulutus on pääomaa, jolla on vaikutusta aineellisiin ehtoihin. Sodan jälkeen on tehty paljon koulu-uudistuksia, koska koulutuksella on nähty olevan vaikutuksia luokkajakoon, tulonjakoon ja elintason nähdessä. Vaikuttavuus ei kuitenkaan ole yksiselitteinen asia koulutuksen osalta.

2.2 Yhteisyyssuhteet (loving)

Yhteisyyssuhteista puhuttaessa Allardt (1976, 43) tarkoittaa ihmisten välistä välittämistä ja solidaarisuutta. Tällaista yhteisyyttä ihminen pääsee kokemaan erilaisissa sosiaalisissa yhteisöissä ja ryhmissä. Yhteisyyssuhteissa toteutuvat ihmisen tarve olla rakkauden ja huolenpidon kohteena sekä niiden antajana. Ojanen (2009, 113–114) kuvaa sosiaalista pääomaa seuraavalla tavalla: Ihminen, joka luottaa toisiin ihmisiin ja instituutioihin, osallistuu ja on mukana erilaisissa yhteisöissä ja on sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Paljon sosiaalista pääomaa omaavan ihmisen on helppo käyttää hyväkseen kulttuurinsa tarjoamia mahdollisuuksia ja palveluita. Sosiaalisen pääoman määrä on suoraan verrattavissa ihmisen elämänlaatuun eli mitä enemmän sosiaalista pääomaa on, sitä parempi on ihmisen elämänlaatu.

Yhteisöllisyyden tarve on ihmiselle luontaista ja jossain määrin elämän edellytys. Yhteinen tekeminen antaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja lisää henkilöiden sosiaalisia verkostoja. Sosiaaliset verkostot muuttuvat ja niiden merkitys vaihtelee ihmisen elinkaaren aikana, jolloin se vaikuttaa ihmisten keskinäisiin suhteisiin. Hyvissä sosiaalisissa suhteissa tulee tarpeellisuuden tunne esille ja kyky ymmärtää sekä asettua toisen ihmisen asemaan. (Gustafsson 2017, 34.)

Vertaistukiryhmissä näyttäytyy usein syvä yhteisöllisyys, koska ryhmät koostuvat saman kokemuksen jakavista ihmisistä. Vertaistukiryhmä perustuu kunnioittavaan ilmapiiriin, jossa voidaan jakaa kokemuksia saaden empaattista ymmärrystä ja tulla kuuluksi omana itsenään. Vertaistuki antaa uusille jäsenille ymmärrystä, etteivät he ole yksin oman tilanteensa kanssa ja että toiset jakavat samoja huolenaiheita. (Mead 2001, 6–7.) Markku Ojasen (2013, 70) sotaorvoille tehdyn tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että sotaorvot ovat olleet aktiivisia työelämässä ja vapaa-ajalla harrastusten parissa. Monet sotaorvot ovat olleet mukana myös yhdistysten ja järjestöjen toiminnassa. Sotaorvot ovat tehneet omaa hyvinvointiaan koskevia päätöksiä sekä olleet rakentamassa suomalaisten hyvinvointia sodan jälkeen.

Yhteisöllisyys ja kasvava sosiaalinen pääoma näkyi sodan jälkeisessä Suomessa talkootoiminnassa. Talkoisiin lähdettiin auttaakseen muita eikä siinä ol-

lut oman edun tavoittelua. Ihmisten välittäminen ja halu auttaa kaikkia pääsemään sodan vaikeuksista yli, näyttäytyi talkootoiminnan massiivisella lisääntymisellä. Talkootoiminnasta apua saivat muun muassa monet sotalesket, orvot ja sotainvalidit sodan jälkeen. Useassa taloudessa äiti oli jäänyt lasten kanssa yksin, jolloin naapuriavusta tuli välttämätöntä. Talkootyöllä hoidettiin suurempia työurakoita, joihin saattoi osallistua naapurikunnistakin ihmisiä. (Helin & Korpi 2006, 30.)

2.3 Itsensä toteuttaminen (being)

Itsensä toteuttaminen on Allardtin (1976, 46–47) yksi hyvinvoinnin luokittelun osa-alue. Se sisältää paljon ja on siksi erittäin vaikeasti mitattavissa. Allardt on jakanut itsensä toteuttamisen osiin. Näitä ovat ihmisen tarve tulla nähdyksi omana arvokkaana itsenään ja tulla kohdatuksi täysin omana persoonanaan. Itsensä toteuttamista on myös vapaa-ajan toimintojen harrastaminen ja poliittinen vaikuttaminen. Ihminen pystyy omalla toiminnallaan vaikuttamaan poliittisiin päätöksiin ja politiikan kehitykseen. Tämä tarkoittaa esimerkiksi äänestämistä eduskuntavaaleissa tai muuta poliittista aktiivisuutta. (Gustafsson 2017, 37.)

Ihmisen on tärkeää saada tehdä ja toteuttaa itseään harrastuksissa ja vapaa-ajalla. Vapaa-ajan viettäminen mahdollistaa ihmiselle omista toimistaan nauttimisen ja se ehkäisee yhteiskunnan ulkopuolelle jäämistä. Näin ollen vapaa-ajan viettäminen toimii voimavarana. Tosin vapaa-ajalla voi tehdä itseään vahingoittavia tekoja. Esimerkiksi liiallinen huumausaineiden käyttö voi aiheuttaa elämänlaadun heikkenemistä. (Gustafsson 2017, 38.)

Sota-aikana ja sen jälkeen monelle naiselle ei useinkaan jäänyt omaa aikaa, kun piti omien töiden lisäksi hoitaa myös miehelle kuuluneet työt. Käsityöt voitiin kokea pakolliseksi työksi tai harrastukseksi. Jos joskus jäi vapaa-aikaa, se käytettiin esimerkiksi kyläilyyn, lukemiseen tai kirjeiden kirjoittamiseen. (Tuomi-Toljola 2008, 20.)

3 KOKEMUKSELLINEN HYVINVOINTI

Ihmisen sen hetkisestä elämyksellisestä tilasta muodostuu kokemus. Ihmisen kokemusta voi ajatella merkityksinä, merkityssuhteina ja kertomuksina, jotka kuvaavat ihmisen elämän eri tilanteita ja aiheita. Kokemukset ovat jokaisen ihmisen omia ja niiden merkitykset muodostuvat ihmisen historian sekä ympärillä olevan maailman kanssa keskinäiseen suhteeseen. (Koivisto ym. 2014, 44–46.)

Kainulaisen (2014) mielestä kokemuksellisesta hyvinvoinnista voidaan erottaa onnellisuuden kokemus ja ymmärrykseen sisältyvä tyytyväisyyden kokemus. Objektiivinen eli ulkoinen hyvinvointi on ihmisen helpompi tunnistaa, mikä auttaa erottelamaan eri elämänalueita ja näin ollen mahdollistaa niiden arvioinnin. Subjektiivista eli sisäistä hyvinvointia onkin haastavampi arvioida, koska sillä pyritään ymmärtämään eri elämänalueiden vaikutuksia sisäiseen minään. Subjektiiviseen kuuluvaa hyvinvointiin perustuvaa tietoa saadaan parhaiten kysymällä henkilöltä itseltään. (Niiranen-Linkama & Kuru 2014, 11–13.)

Allardt (1976) näkemykset hyvinvoinnin määrittelyssä ovat lähellä hyvinvoinnin kokemuksellista ulottuvuutta itsensä toteuttamisen ja yhteisyysuhteiden osalta. Hyvinvointi-käsitteelle löytyy useita rinnakkaisia käsitteitä ja mittareita. Monesti nähdään käytettävän muun muassa elämänlaatua, onnellisuutta, terveyttä ja hyvää oloa hyvinvoinnin mittaamiseen. Ruut Veenhovenin (2000) elämänlaatua koskevassa tutkimuksessa on jaoteltu käsitteet sen mukaan, analysoidaanko henkilön elämänlaatua kokemuksena vai elämän ulkoisina suorituksina (kuva 1). (Niiranen-Linkama & Kuru 2014, 10.)

Kuva 1. Neljä elämänlaadun ulottuvuutta (Veenhovenin 2000, Niiranen-Linkaman ja Kurun 2014, 10 mukaan)

Kokemuksellisen hyvinvoinnin mittareita on useita. On haasteellista määritellä kaikkein oleellisimmat kokemukselliseen hyvinvointiin vaikuttavat asiat. Kainulainen (2014) mainitsee, että useissa tarkasteluissa nousevat elintason, osallisuuteen, onnellisuuteen, turvallisuuteen ja terveyteen liittyvät asiat. Viime vuosina ovatkin lisääntyneet tutkimukset, joissa painotetaan entistä enemmän ihmisten kokemusten merkityksiä. Kokemustieto sopii täydentämään muuta tietoa, jolloin saadaan kattavampi tietomäärä eri väestöryhmien hyvinvoinnista. (Niiranen-Linkama & Kuru 2014, 10–12.)

Särkelä-Kukon (2014) mukaan subjektiivisen hyvinvoinnin yksi käsite on osallisuus, mikä tarkoittaa ihmisen vapaaehtoista kuulumista esimerkiksi yhteisöön tai yhteiskuntaan. Osallisuuden kokemus on aina yhteydessä ihmisen omaan käsitykseen muista vertaisistaan. Kokemukseen vaikuttaa myös ihmisen henkilökohtainen ajatusmaailma ja identiteetti. Jotta ihminen saa kokemuksen osallisuudesta, hän tarvitsee kokemuksia kuulumisesta, kuulluksi tulemisesta ja itsensä toteuttamisesta. Nämä asiat ovat elintason perustarpeita ja -oikeuksia, joita yhteiskunta pystyy tuottamaan oikeanlaisilla palveluilla ja rakenteilla. Jos yhteiskunnassa on epäkohtia, tuottaa se ongelmia ihmisen osallisuuden kokemuksen syntymiselle. (Niiranen-Linkama & Kuru 2014, 14.)

Kankaanpään (2010, 33–34) tutkimuksessa monella sotaorvolla oli vaikenemisen kokemus. Sotaorpoudesta ja sen aiheuttamista kokemuksista on oltu hiljaa vuosikymmenten ajan. Sotaorvot ovat kertoneet, miten nämä kokemukset ovat nousseet esille vasta aikuisiällä ja eläkkeellä ollessa, jolloin niitä asioita

on käyty enemmän läpi. Tutkittavat tunsivat sotaorpoyhdistyksen tuovan ver-
taistukea ja sotaorpoudesta puhumisella koettiin olevan myönteisiä vaikutuk-
sia. Koiviston ym. (2014, 44–46) mukaan kokemuksista tulee osa ihmisen per-
soonaa ja elämää. Omien kokemusten reflektointi on tärkeää, koska sil-
loin kokemuksista pystyy oppimaan ja käyttämään kokemaansa hyväksi tule-
vaisuudessa.

4 ISÄTTÖMYYS

Vuosina 1939–1945 käydyssä toisessa maailmansodassa Suomessa meneh-
tyi yhteensä noin 93 000 henkilöä. Lukuun on laskettu myös naiset ja ulko-
maalaiset vapaaehtoiset. Yli 50 000 lasta jäi isättömäksi ja noin 30 000 naista
sotaleskeksi. Sotien takia ilman toista tai molempia vanhempia jääneitä lapsia
kutsutaan sotaorvoiksi. (Näre 2007, 139; Korppi-Tommola 2002, 263; Kuren-
maa & Lentilä 2006, 1152–1154.)

Isän asema perheessä on muuttunut valtavasti kuluneiden vuosikymmenten
aikana. Sodan jälkeisenä aikana miesten kiinnostuminen lastenhoidosta oli
naismaista ja ei-miehistä toimintaa. (Myllärniemi 2010, 51.) Kujala (2007, 15)
toteaa, että isien pitkä poissaolo sekä vähäinen rakkauden ja välittämisen
näyttäminen jättivät sota-ajan lapsiin merkittäviä traumoja ja tunne-elämän
puutteita. Tämä on heijastunut sota-ajan lapsien elämään huonona itsetun-
tona ja vaikeuksina ihmissuhteissa.

Kinnusen (2016, 58–59) mukaan isänsä menettäneille lapsille on yleistä, että
kuolleesta isästä puhumista vältellään. Vasta vanhemmalla iällä juurien etsimi-
sestä tulee tärkeää. Muistot isästä nousevat tärkeiksi ja konkretisoivat tun-
netta, että isä on ollut olemassa. Läheiset sukulaismiehet voivat korvata puut-
tuvan miehisen ihmissuhteen. Sinkkosen (2012, 31) mukaan ilman isää kas-
vaneet miehet yrittävät päästä käsiksi miehen maailmaan seuraamalla lähiym-
päristön miehien toimintaa ja ajatuksen kulkua. Jos miehen mallia ei löydy, se
täytyy kuvitella. Nämä kuvitelmat voivat olla toinen toistaan suurempia ja epä-
realistisimpia.

Hämäläinen (2010, 117–118) toteaa, että tärkeät ihmiset elävät ajatuksissamme pitkään kuoleman jälkeenkin. Perimämme eli ulkonäkömme, luontemme, geenimme ja mielipiteemme ovat ilmentymä läheisistämme. Suvun perintöään jokainen voi ajatella joko tuhovoimana tai voimavarana. Tämän vuoksi jokaisen olisi hyvä selvittää omat sukujuurensa, jotta tuntisi oman sukunsa tarinan. Myllärniemen (2010, 39) mukaan ihmisen psyykinen kehitys rakentuu vaiheittain jo koetun päälle. Menneisyyden vaikutus nykyhetkeen ja tulevaisuuden suunnitelmiin on ilmeinen. Dyregrovin (1993, 33) mukaan vanhempansa menettäneillä lapsilla on suurempi riski psyykkisille ongelmille aikuisena.

4.1 Miehen malli

Isä on pojalle miehen malli, koska isää seuraamalla poika oppii, miten mies toimii eri tilanteissa ja millaista on olla mies. Kuinka isä käyttäytyy äitiä kohtaan, antaa pojalle ensimmäisiä parisuhdetaitojen eväitä. Vanhempiansa parisuhdetta seuraamalla pojat oppivat kiintymyksen ja rakkauden tunteiden ilmaisua. Pettymysten kohtaamisesta ja negatiivisten tunteiden näyttämisestä ja käsittelystä poika saa oppia seuraamalla isäänsä. (Kinnunen 2016, 51.)

Suhde isään vaikuttaa paljon tytön itsetuntoon tyttönä ja myöhemmin naisena. Isän ihailu ja kannustus saavat aikaan sen, että tytölle syntyy luottamus itseensä naisena. Jos isä ei osaa antaa huomiota tyttärelleen, on huono itsetuottamus naisena todennäköinen. Tämä voi johtaa nuoruusiässä huonoihin valintoihin. Esimerkiksi rakastettavuuden testaamiseen todella paljon vanhempien kumppanien kanssa ja irtosuhteiden harrastamiseen nuoresta iästä lähtien. (Kinnunen 2016, 41–42.)

Ojanen (2013, 91–95) kertoo omasta sotaorvoudestaan ja isättömyydestään ja kyseenalaistaa koko miehen mallin merkityksen, sillä hänellä ei ole ollut elämässään kunnollisia miehen malleja. Hän muistaa nuorena isänsä haudalla käydessään miettineensä, millaista elämä olisi, jos isä olisi elossa. Mutta muuten Ojanen kokee, että isättömyys ei ole ollut hänelle ongelma, sillä hän ei ole osannut kaivata isäänsä. Ojanen korostaakin oman äitinsä merkitystä elämässään ja äidin tekemää kasvatustyötä.

4.2 Vanhemman kuoleman vaikutus lapseen

Sinkkonen (2012, 31) toteaa ”isän kuolema vie isän, mutta jättää isyyden”. Joillekin isästä jää konkreettisia muistoja, joillekin mielikuvia ja joillekin vain valokuvia, jos sitäkään. Isää voi näiden avulla pitää ajatuksissaan ja surra, kun sen hetki on ajankohtainen. Dyregrovin (1993, 32) mukaan lapseen vaikuttaa kaikista eniten vanhempien kuolema. Lapsen keinoja selviytyä surusta ja kuoleman tapahtumasta on tunteiden sekä ajatusten sulkeminen itsensä ulkopuolelle. Tunteet ja ajatukset ovat usein liian voimakkaita ja suuria käsiteltäviksi. Lapsen suru voi näyttäytyä muissa yhteyksissä, esimerkiksi lapsen leikkiessä tai lukiessa, jolloin lapsi osoittaa tunteensa erillään kuolemantapauksesta. Lapsi tarvitsee aikaa, että hän voi liittää kuoleman tapahtuman omiin kokemuksiinsa.

Lapsilla saattaa esiintyä ajatuksia omasta kuolemasta, jotta kuolleen vanhemman kanssa pääsisi takaisin yhteyteen sekä ajatuksia siitä, että vainaja vielä palaa takaisin jonain päivänä. Viimeisestä tapaamisesta tulee merkittävä ja se saattaa saada yliluonnollisen merkityksen ja vaikuttaa jopa tulevaisuuden valintoihin. (Dyregrov 1993, 32–33.) Ojasen (2013, 97) tekemässä tutkimuksessa sotaorvot ovat muistelleet viimeistä kohtaamista isän kanssa. Monelle muisto isän sylistä sekä isän ikävä ovat jääneet lähtemättömästi mieleen. Ojainen toteaa, että sotaorpojen ikävä isää kohtaan on vain lisääntynyt iän myötä.

Vastuu ja aikuisen rooli saattavat langeta lapselle liian varhaisessa vaiheessa. Vanhimmat lapset saattavat joutua huolehtimaan nuoremmista sisaruksistaan, jolloin heillä ei ole ollut aikaa käsitellä omia tunteitaan eikä elää omaa lapsuuttaan. Toisaalta tällainen kokemus ja huolenpito toisista edistää lapsen kehitystä ja kypsymistä aikuiseksi, kunhan huolenpitäjän rooli ei täysin lankea lapsen harteille. (Dyregrov 1993, 34.)

Äkillistä kuolemaa on vaikea käsittää. Aikuisen on vaikea vastata lapsen tunteisiin, sillä äkillinen kuolema vie turvallisuuden tunteen sekä aikuiselta että lapselta. Lasten sulkeminen pois kuolemaan liittyvistä asioista pitkittää lapsen surun kestoa. Jos lapsen tunteita ei huomioida eikä lapsi saa tukea, vainajaan liittyvät asiat saattavat jäädä kokonaan käsittelemättä. (Dyregrov 1993, 48–50.) Haapalahti (2007, 63–64) toteaa sotaorpojen olleen hankala ymmärtää

isän kuoleman lopullisuutta. Lapsia ei pystytty aina sota-aikana ottamaan mukaan sankarihautajaisiin, eikä lasten kuullen välttämättä puhuttu kuolleesta isästä. Kadonneiden isien lapsien oli erittäin vaikea hyväksyä se tosiasia, että isää ei enää ollut. Usein lapsilla esiintyi haaveita isän palaamisesta kotiin.

4.3 Vanhemmuus sota-ajan jälkeen

Turvattomuus, joka vallitsi Suomessa toisen maailmansodan päättymisen jälkeen, korosti perhekeskeisyyttä ja ydinperheajattelua. 1950-luvulla ajatusmalli oli, että isä on se, joka huolehtii perheen toimeentulosta ja tukee äidin ja lapsen välistä suhdetta. Ehjä ydinperhe oli lapsen normaalin kehityksen kannalta paras vaihtoehto. Sodasta palanneiden isien suhteet lapsiin jäivät etäisiksi, sillä tunteita ja hellyyttä ei osattu osoittaa. Isät kärsivät traumaista, joita sota oli aiheuttanut ja traumaattisten kokemusten lievittäjänä oli usein alkoholi. Myös jälleenrakennustyöt veivät isät pois kotoa. Hellyyden osoitusten vähyys isien suhteessa omiin lapsiinsa siirtyi myös seuraavaan sukupolveen. (Ståhlberg 2012, 11–12.)

Sodan kauheista ja traumaattisista tapahtumista ei ollut sopivaa puhua vaan kokemukset jäivät käsittelemättöminä alitajuntaan ja kehoon. Tämä aiheutti sodan kauhuja kokeneissa miehissä muun muassa hallitsematonta väkivaltaa ja emotionaalista hylkäämistä läheisiä kohtaan. Tästä syystä sodanjälkeiseen sukupolveen on painettu aivan erityinen tunne häpeästä. Lasten turvaton vuorovaikutus ja torjutuksi tuleminen omien tunteiden ja tarpeiden kanssa sekä vanhempien väsymyksestä johtuva ilottomuus lapsien olemassaolosta johti siihen, että lapsille tuli kokemus kelpaavuudestaan vain luopumalla omasta identiteetistään. (Suokas-Cunliffe 2015, 285.)

Sota-aikana naimisiin meni noin 35 000 paria ja sodan jälkeenkkin yli 50 000. Avioon saatettiin mennä hyvin lyhyehkön seurustelun jälkeen, mutta tähän vaikutti poikkeukselliset olosuhteet sodan takia. Jos avioliitto päättyi eroon sodan aikana, yleensä syyinä oli puolison menehtyminen. (Tuomi-Toljola 2008, 20.) Jorma Myllärniemi (2010, 22) kutsuu vuosia 1945–1947 avioerojen hulluiksi vuosiksi. Sodassa traumatisoituneiden miesten oli vaikea palata normaalin perhe-elämän pariin. Alkoholi, väkivaltaisuus sekä sopeutumattomuus arkeen oli suurimpia syitä, miksi avioeroja oli otettu noina vuosina paljon.

Mies oli useimmissa suomalaistalouksissa elättäjä 1940-luvulla. Miehen kuollessa sodassa, tarkoitti tämä usein lesken perheessä taloudellisen tilanteen suurta heikkenemistä. Noin puolet sotaleskistä meni ansiotöihin parantaakseen toimeentuloa. Sotaleskien töihin menoa vaikeutti lastenhoidon järjestäminen. Lasten päivähoito ei ollut lakisääteistä, jonka takia moni joutui turvautumaan toisenlaisiin hoitoratkaisuihin. Lapsen sairastuminen toi omat ongelmat mukanaan, koska töistä ei ollut mahdollista saada laillista vapaata lapsen hoitamiseen. Osa sotaleskistä joutuivat laittamaan lapset lastenkotiin, koska taloudellinen ahdinko ajoi väkisin töihin ja ei ollut mahdollisuutta järjestää lastenhoitoa. Elämä sotaorpojen perheessä ei ollut helppoa. Lapset kantoivat huolta äidistä, jonka voimat kuluivat selviytymistaistelussa haastavassa taloustilanteessa. Äitien voimat eivät riittäneet huolehtimaan lasten tarpeista. Lasten asema olikin haastava, ja he joutuivat kantamaan vastuuta itsestään, sisarruksistaan ja äidistään. (Haapalahti 2007, 58; Näre 2007, 153–154.)

Osa sotaleskien voimista meni oman maineen varjeluun. Heidät nostettiin erityiseen asemaan, koska leskeys oli aiheutunut miehen sankarikuolemasta. Sotaleskiltä odotettiin, että heidän olisi elettävä loppuelämä yksin, vaalien sankarivainajan muistoa. Sotalesket olivat kovassa moraalisyynissä ja samalla he saattoivat joutua yleisen riistan kohteeksi. Sotaleskiin suhtauduttiin ristiriitaisesti, minkä vaikutuksena sotalesket lapsineen saatettiin jättää yhteisöjen ulkopuolelle. (Näre 2007, 154.)

Yhteisön tuki on ollut merkittävä apu sotaleskien perheille ja heitä on pystytty paremmin tukemaan myös aineellisestikin. Apua on annettu yleensä talkootyönä. Näre (2007, 146) mainitsee myös ne sotaorvot ja sotalesket, jotka jätettiin yhteisöllisyyden ja viranomaistuen puutteen ulkopuolelle. Perheitä saatettiin syyllistää siitä, että puoliso oli menehtynyt sodassa. Useat lesket tunsivat tulleensa nöyryytetyiksi viranomaisten puolelta, kun he joutuivat pyytämään apua. Tämä näkyi erityisesti sosiaaliviranomaisten luona. Sotaleskeyden mukana tullut köyhyys saattoi tarkoittaa, että leski lapsineen jätettiin yhteisön ulkopuolelle. Sotalesket saattoivat kohdata myös seksuaalista uhkailua, johon saattoi kuulua maineen tahraamista, joka vaikutti yhteisön ulkopuolelle jättämiseen. Yhteisöllisyyden puute lisäsi entisestään köyhyyttä.

5 SURU JA TRAUMA

Surevan henkilön pikkuhiljaa tapahtuvaa mukautumista läheisen kuolemaan tai muuhun vaikeaan menetykseen kutsutaan surutyöksi. Surutyötä tekemällä ihminen sopeutuu maailmaan menetyksen jälkeen. Ajatukset ja tunteet, joita tapahtuma ja menehtynyt henkilö herättävät, vaativat surevalta henkilöltä voimaa, aikaa, alusta uudelleen alkamista ja työstämistä. Surutyöhön kuuluu monenlaisia vaiheita, joita ovat hyväksyminen, surun kivunläpityöskentely, sopeutuminen ympäristöön kuolemantapauksen jälkeen ja uudenlaisen kiintymyssuhteen luominen kuolleeseen sekä elämän jatkuminen. (Poijula 2002, 77–78.)

Trauma on henkinen tai ruumiillinen vaurio, jonka aiheuttaa traumatisoiva tapahtuma. Traumaattinen kriisi on tapahtuma, joka uhkaa yksilön ruumiillista olemassaoloa, sosiaalista identiteettiä ja turvallisuutta. Traumaattisessa tilanteessa ihminen voi olla tai tuntea olevansa kuolemanvaarassa. Läheiseen ihmiseen kohdistuva henkeä vaarantava uhka altistaa myös traumatisoitumiselle. Trauman seurauksena perusturvallisuus järkkyy ja elämä muuttuu. Traumatisoiva tapahtuma aiheuttaa stressiä, mikä saa kehon epätasapainoon. Epätasapainotila voi ilmetä ahdistuksena, käyttämisen muuttumisena, fyysisinä oireina tai erilaisina tunnereaktioina. (Poijula 2002, 70; Traumaterapiakeskus s.a.)

Traumatisoiva tapahtuma voi muuttaa ihmisen uskomusjärjestelmää. Perususkoksemme on, että maailma on hyvä, elämällä on tarkoitus ja ihmiset ovat arvokkaita. Trauman seurauksena tämä perususkomus järkkyy, koska ihminen menettää hallinnan tunteensa. Traumaattinen tapahtuma voi aiheuttaa sen, että käsitys Jumalasta, maailmasta, ihmisistä ja omasta itsestä muuttuu. Kuvitelma, että itselle ja läheisille ei voi tapahtua pahaa, katoaa. (Poijula 2002, 71; Traumaterapiakeskus s.a.)

Traumaattisen surun kokeneen ihmisen on ensin työstettävä traumakokemuksensa, jotta eheyttävä surutyö pääsee käyntiin. Traumaattisesta surusta kär-

sivä saattaa kokea irtautumisen kokemuksen tapahtuneesta, sillä mieli ei kykene hyväksymään tapahtunutta välittömästi. Tästä voi seurata ulkopuolisuuden tunnetta sekä kärsimystä. (Suomen mielenterveysseura s.a.)

Toipumisen ja eheytyksen kannalta on tärkeää, että traumaa saa työstettyä ja siitä tulee osa omaa elämäntarinaa. Käsittelemätön trauma aiheuttaa turhaa stressiä, jonka vaikutukset voivat olla moninaisia. Pahimmillaan käsittelemätön trauma aiheuttaa fyysisiä ja psyykkisiä muutoksia yksilöön. Traumaattisen tapahtuman ja tapahtumien kulun ymmärtäminen omassa mielessä on tärkeää traumasta toipumiseksi. (Traumaterapiakeskus s.a.)

Traumatisoituneet ihmiset saattavat tuntea mittaamattoman suurta kiintymyksen ja riippumattomuuteen liittyvää ristiriitaa. Tämä ilmenee aikuisen ihmisen persoonallisuudessa lapsenomaisena tunteena, ettei halua olla riippuvainen yhdestäkään ihmisestä. Ristiriita näkyy käyttäytymisenä läheisissä ihmissuhteissa, joissa ihminen tuntee samalla läheisyyttä ja yhteenkuuluvuutta, ja toisaalta voi samanaikaisesti käyttäytyä toista kohtaan epäilevästi ja aggressiivisesti. (Van der Hart ym. 2009, 101–105.)

Hunt (2010) mainitsee sotien vaikutukset, jotka koskettavat sotilaiden lisäksi siviilejä, naisia, lapsia ja iäkkäitä. Sota-alueella ja sotien aikana elävien ihmisten tapahtumat sopivat traumaattisen tapahtuman kuvaukseen. Sota jättää jälkensä jokaiseen, jota se koskettaa. Rintamalla taistoihin osallistuneiden osalta tilanne on erilainen verrattuna siviileihin. Siviileillä ei ole ollut mitään mahdollisuutta puolustautua sotaan vastaan, koska heillä ei ole tietenkään ollut aseita, joilla puolustaa itseään tai läheisiään. Kotirintamalla olevien traumaattisissa kokemuksissa korostuukin sodan julmuus ja sen ennakoimattomuus. (Sirviö 2013, 2.)

Terr (2003) jakaa traumaattiset kokemukset I- ja II-tyyppin traumoihin. I-tyyppin traumat ovat kertaluontoisia ja ennakoimattomia tapahtumia. II-tyyppin traumoissa on taas kyse pitkäkestoisista ja toistuvista kuormittavista tapahtumista. On selvää, että sota-alueilla elävät ihmiset altistuvat niin I- kuin II-tyyppin traumoille. Sodan pitkittyessä siviilit altistuvat toistuvasti äärimmäisen kuormittaville tilanteille. Jatkuva sodan varjossa eläminen aiheuttaa ihmisille stressiä, kun jatkuva väkivallan uhka on läsnä toistuvasti elämässä. Sodan aikana niin

oma kuin läheisten turvallisuus on uhattuna. Siviilien kohdalla traumat ovat kuitenkin yleensä yksittäisiä tapahtumia, jotka järkyttävät perusturvallisuutta. (Sirviö 2013, 2.)

6 TOIMEENTULO SOTAORPONA

Sodan aikana ja sen jälkeen Suomessa tapahtui vähän sosiaalipoliittisia uudistuksia, koska Neuvostoliitolle piti maksaa sotakorvauksia ja kotimaassa aloittaa jälleenrakennustyöt. Edellä mainitut asiat sekä inflaatio ja rahamarkkinoiden epävakaus aiheuttivat sen, että Suomessa elettiin pula-aikaa. Suomen valtio kykeni auttamaan kaatuneitten omaisia, sotainvalideja ja siirtolaisia. (Haapalahti 2007, 24.)

Huoltoeläkettä maksettiin sotilasarvon ja ennen sotilaspalvelukseen astumista saaman vuosiansion mukaan. Mitä korkeampi sotilasarvo, sitä isompi eläke. Suurin osa, eli noin 70 %, omaisista kuului tähän alimpaan rivisotilaiden, korp-raalien ja alikersanttien korvausluokkaan. (Haapalahti 2007, 27.) Sotalesket, jotka avioituivat uudestaan, saivat kolmen vuoden huoltoeläkkeen kertakorvauksena ja eläkkeen maksu loppui kokonaisuudessaan siihen. Lain takana oli ajatus motivoida sotaleskiä uudelleen avioon, koska kertakorvauksen maksaminen tuli valtiolle paljon edullisemmaksi kuin maksaa vuosia huoltoeläkettä. Noin puolet sotaleskistä avioituivat uudelleen. (Tuomi-Toljola 2008, 21.)

Sotaorvoneläke vaihteli isän sotilasarvosta riippuen 1656 markasta 3960 markkaan vuodessa. Huoltoeläke jätti turvattomaan asemaan sotalesket, joiden miehet olivat kadonneet rintamalla tai kuolleet myöhemmin sodassa saamiinsa vammoihin tai sairauteen. Asioiden selvittämisessä meni valtion virastoissa paljon aikaa, eikä tältä ajalta perheet saaneet minkäänlaista korvausta. (Haapalahti 2007, 27–28.)

Vuonna 1948 astui voimaan uusi sotavammalaki, joka poisti korvausluokat. Sotalesket ja -orvot saivat saman korvauksen rippumatta miehen/isän sotilasarvosta tai vuosiansiosta. Lesket saivat 36 000 markkaa ja orvot 21 000 markkaa vuodessa. (Haapalahti 2007, 29.) Huoltoeläkkeen kertakorvauksen osalta lain kohta oli voimassa vuoteen 1971 asti (Tuomi-Toljola 2008, 21).

Sotaorpojen kouluttautumista pyrittiin edesauttamaan työhuoltolailla. Avustuksia piti hakea paikallisilta sosiaaliviranomaisilta. Sosiaaliviranomaisen oli sen jälkeen tehtävä esitys sosiaaliministeriölle työhuollon antamisesta. Sosiaaliministeriö päätti, mikä koulutus kullekin sotaorvolle olisi sopiva. Suurin osa koulupaikoista oli joko maatalousoppilaitoksissa tai teknillistaloudellisissa ammatti- ja kauppaoppilaitoksissa. Työhuoltolaki saavutti vain pienen määrän sotaorpoja. Vuonna 1947 työhuollon piirissä oli vain 1650 sotaorpoa noin 10 000 ammattikouluiässä olleesta sotaorvosta. Vuonna 1959 työhuoltolain alaisuudessa koulutusta sai 4734 sotaorpoa. (Haapalahti 2007, 30–31.)

Sotaorpoja autettiin myös paljon hyväntekeväisyydellä ja talkotoiminnalla. Mannerheimin lastensuojeluliitto on ollut yksi tärkeimmistä sotaorpoja avustaneista järjestöistä. Mannerheimin lastensuojeluliitto organisoi paikallisjärjestöjen avulla sotakummitoimintaa, joka kesti vuoteen 1959 asti. Kaiken kaikkiaan 58 000 lasta oli tämän piirissä ja kummitoiminta tavoitti kaksikolmasosaa lapsista. Useilla työpaikoilla saatettiin ottaa kuolleiden rintamatovereiden lapsia kummilapsiksi, joille annettiin pieni osa aina palkkapäivinä. Sotakummit antoivat sotaorvoille yleensä rahaa, mutta myös vaatteita ja ruokaa. Sotakummitoiminnassa oli mukana Suomen kansalaisten lisäksi Ruotsin, Norjan, Sveitsin ja Yhdysvaltojen kansalaisia. Suomen Aseveljien Liitto on ollut toinen merkittävä avunantaja. Aseveljien Liitto tuki perheitä ennen kuin päätös valtion virallisesta tuen saamista tuli sekä silloin, jos valtion tuki oli riittämätön. Myös Kaatuneiden Omaisten Liitolla oli sodan jälkeen iso merkitys sotaorpojen ja –leskien tukemisessa. (Haapalahti 2007, 35–38; Näre 2007, 151–152.)

Sotaleskillä ja –orvoilla oli mahdollisuuksia saada viranomais- ja vapaaehtoisuutta. Tuet eivät kuitenkaan tavoittaneet läheskään kaikkia. Syitä tähän olivat usein tietämättömyys sekä tuen hakemisen suuritöisyys. Hallintomenettelylain puuttuessa viranomaisten ei tarvinnut kertoa etuisuuksista ja tästä syystä tukien saanti saattoi vaihdella asuinkuntien mukaan. Osa oikeutetuista ei halunnut hakea tukia peläten halveksuntaa ja kiusatuksi tuleamista. (Näre 2007, 152–153.)

7 TUTKIMUSTEHTÄVÄN RAJAUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää Savonlinnan sotaorpoyhdistyksen jäsenten kokemuksia isättömyydestä ja miten se on vaikuttanut heidän hyvinvointiinsa. Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä tietoutta sotaorvoista ja tuoda esille sotaorpojen kokemuksia. Tutkimustehtävästä muodostui seuraavat alakysymykset:

- Miten kokemus sotaorpoudesta on vaikuttanut henkiseen elämään?
- Miten kokemus sotaorpoudesta on vaikuttanut taloudelliseen elämään?
- Miten kokemus sotaorpoudesta on vaikuttanut sosiaaliseen elämään?

Olemme rajanneet opinnäytetyömme isättömyyden kokemukseen, vaikka Savonlinnan seudun sotaorvoissa on myös lapsena äitinsä menettäneitä henkilöitä. Tutkimuskysymykset rajaavat tutkimuksen ulkopuolelle myös fyysiset kokemukset, joita isättömyys on voinut aiheuttaa. Tutkimustehtävien rajaukseen vaikutti omalta osaltaan yhdistyksen näkemys siitä, minkälaista tietoa se halusi.

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia ja kartoittaa, miten isättömyys on vaikuttanut Savonlinnan Seudun Sotaorpoyhdistyksen jäsenistön hyvinvointiin. Opinnäytetyö toteutettiin pääosin kvantitatiivisena tutkimuksena, joka sisälsi kvalitatiivisia piirteitä. Aineisto kerättiin keväällä 2018 postikyselyllä.

8.1 Tutkimusmenetelmä

Kvantitatiivinen tarkoittaa määrällistä tutkimustapaa, jolloin saatua tietoa käydään numeraalisesti läpi. Se antaa vastauksia kysymyksiin mikä, missä ja kuinka usein. Määrälliselle tutkimukselle on tyypillistä etsiä syy-seuraussuhteita eli taustalla vaikuttavat tekijät voivat mahdollisesti vaikuttaa seurauksiin. Teoreettisilla käsitteillä on suuri rooli määrällisessä tutkimuksessa. Niillä voidaan etsiä säännönmukaisuuksia, esimerkiksi asioiden ja tapahtumien välillä. (Vilka 2007, 14,18.)

Kvalitatiivinen tarkoittaa laadullista tutkimustapaa, jolla tarkastellaan merkityksiä ihmisen kokemana. Se antaa vastauksia kysymyksiin miksi, miten ja millainen. Avoimien kysymysten etuna on se, että niiden avulla ilmiöstä voidaan saada esiin sellaistaikin tietoa, mitä kysymysten laatijat eivät ole osanneet kysyäkään. Lisäksi niistä voidaan saada analyysin tueksi uusia selittäviä tekijöitä ja raportointiin lainauksina käyttäen ilmiötä elävöittävää ilmaisua. (Vilkkä 2007, 14.)

Määrällinen ja laadullinen tutkimusmuoto nähdään usein vastakkainasetteluna ja niiden määrittelyt epäselvinä. Määrällinen ja laadullinen tutkimustapa voivat kuitenkin olla toisiaan tukevia lähestymistapoja, esimerkiksi niin, että mittaaminen sisältää molemmat muodot. (Hirsjärvi 2007, 132–133.) Määrällisessä tutkimuksessa korostuu teorian merkitys, koska tutkimusprosessi aloitetaan teoriasta, josta siirrytään kyselyyn, jonka jälkeen palataan analyysivaiheessa takaisin teoriaan (Vilkkä 2007, 23, 25).

Kyselytutkimuksesta voidaan käyttää muun muassa nimitystä survey-tutkimus, mikä tarkoittaa, että kaikki aineisto kerätään vakioidusti eli jokainen vastaaja vastaa täysin samoihin kysymyksiin. Kyselyn avulla isoltakin kohderyhmältä voi kysyä paljon erilaisia asioita. Kyselytutkimus mahdollistaa sen, että vastaukset voidaan käsitellä nopeasti jo olemassa olevien analysointi- ja raportointitapojen avulla. (Hirsjärvi 2007, 188–190.)

Kyselytutkimusta tehdessä on otettava huomioon muutamia seikkoja, jotka liittyvät vastauksiin. Näitä ovat muun muassa, kuinka moni vastaajista on vastannut kyselyyn paneutuen ja todenmukaisesti. Tutkijoiden on hankala valvoa vastaajien väärinymmärryksiä ja sitä, miten kyselyssä olevat vastausvaihtoehdot toimivat vastaajille. (Hirsjärvi 2007, 190.)

8.2 Aineiston keruu ja tutkimuksen kohderyhmä

Tiedonkeruumenetelmänä käytimme postikyselyä. Kysely on hyvä tiedonkeräämistapa silloin, kun tutkittavia on paljon tai kun tutkitaan hyvin henkilökohtaisia asioita (Vilkkä 2007, 28). Kyselytutkimuksen hyvä puoli on, että vastaaja jää tutkijoille anonyymiksi (Vilkkä 2005, 74). Teimme kokonaistutkimuksen eli kyselyn kaikille Savonlinnan Seudun Sotaorvot ry:n kuuluville sotaorvoille,

joita oli 97 henkilöä. Perusjoukon koko vaikuttaa siihen, kannattaako tehdä kokonaistutkimus vai otantatutkimus. Kokonaistutkimus tehdään silloin, kun otoskooksi tulee puolet perusjoukosta ja harkinnanvaraisesti, jos kolmannes perusjoukosta osallistuu tutkimukseen. (Heikkilä 2014, 42.)

Postikyselyä tehdessä tutkijoiden täytyy huomioida, etteivät he pysty tietämään kuka kyselyyn on vastannut todellisuudessa. Tämä seikka tulee tietää, kun pohditaan tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta. Vastuu kyselyn täyttämisestä jää kokonaan vastaajalle itselleen. Tutkijat pystyvät vaikuttamaan vastauksen tärkeyteen saatekirjeen muodossa tai olemalla ennakkoon yhteydessä vastaajiin, jotta tutkijat tulisivat tutuimmiksi vastaajille. Näin pystytään nostamaan vastausprosenttia korkeammalle. Kysymysten tulee olla myös ymmärrettäviä ja tiiviitä, jotta niihin pystyy vastaamaan ilman vastausohjetta, sillä osa ihmisistä kokee pystyvänsä vastaamaan ilman ohjeistusta. (Valli 2018, 96.)

Postikyselyn hyvä puoli on, että sen pystyy toteuttamaan laajallakin alueella asuville ihmisille, sillä postimaksut ovat kaikkialle Suomeen samanhintaiset. Postikysely ei ole sidottu aikaan eikä paikkaan, sillä vastaaja pystyy vastaamaan hänelle sopivimpaan aikaan siellä missä hän haluaa. Näin ollen vastaaja voi rauhassa keskittyä pohtimaan omia vastauksiaan ja palata niihin myöhemmin, jos jokin asia jäi vielä vaivaamaan. Kyselyn pituus riippuu siitä, kuinka henkilökohtaisesta aiheesta on kysymys. Henkilökohtaisesta aiheesta oleva kysely kestää sen, että se on pitempi. Muuten suositus pituus kyselylle on viisi sivua ja vastausaika noin 15 minuuttia. (Valli 2018, 97.)

Savonlinnan Seudun Sotaorpoyhdistys piti maaliskuussa 2018 hallituksen kokouksen ja sen jälkeen jäsenistölleen kuukausitapaamisen. Olimme tapahtumassa kertomassa tutkimuksesta, jossa annoimme paikallaolijoille samalla saatekirjeen (liite 1), kyselylomakkeen (liite 2) sekä postimerkillä varustetun palautuskirjekuoren. Jäsenille, jotka eivät olleet paikalla, lähetimme kyselylomakkeen postitse samana päivänä. Vastausaika oli varattu kaksi viikkoa. Varausimme uusintakyselyn mahdollisuuteen koodaamalla kirjekuoret. Uusintakyselyä ei kuitenkaan tarvittu hyvän vastausprosentin ansiosta.

8.3 Kyselylomake

Kyselylomake sisältää suljettujen, sekä sekamuotoisten kysymysten lisäksi kvalitatiivisia eli avoimia kysymyksiä. Suljettujen kysymysten etuna pidetään tulosten käsittelyn ja vastaamisen helppoutta. Sekamuotoisia kysymyksiä käytetään sellaisten kysymysten kohdilla, joissa on epävarmuutta kysymysten kaikista vastausvaihtoehdoista. Avoimia kysymyksiä on järkevää laittaa silloin, kun ei tiedetä vastausvaihtoehtoja. (Heikkilä 2014, 47–50.) Kyselylomake kannattaa aina testata ennen lähettämistä, koska mahdollisia puutteita lomakkeessa ei voida korjata enää kyselyn lähettämisen jälkeen (Vilka 2007, 78). Kyselylomake testattiin Savonlinnan Seudun Sotaorpojen hallituksen jäsenillä, sekä yhdellä ulkopuolisella henkilöllä, joka on myös sotaorpo. Sen jälkeen teimme vielä tarpeelliset muutokset ennen kuin lähetimme kyselylomakkeen tutkittaville. Liite 2 sisältää kyselylomakkeen.

Kyselylomakkeessa käytimme Likertin asteikkoa kysymyksissä, joissa halusimme tietää vastaajien kokemuksia ja mielipiteitä. Valli (2018, 106–107) kertoo Likertin asteikon olevan mittari, joka parittomuudellaan antaa vastaajalle vaihtoehdon olla ottamatta kantaa kysytyyn asiaan. Se minkälainen mittari valitaan kyselyyn, riippuu tutkittavasta aiheesta. Aiheet voivat kuitenkin olla sellaisia, että ne eivät kaipaa vaihtoehtoa ”en osaa sanoa”, jolloin vastaaja ilmaisee mielipiteensä vastaamatta jättämisellä.

Vallin (2018, 107) mukaan Likertin asteikko tarvitsee numeroiden lisäksi sanallisen selityksen siitä, mitä numerot tarkoittavat. Muuten tulosten luotettavuus kärsii ja tulkinnan mahdollisuudet kasvavat. En osaa sanoa -vaihtoehdon pois jättämistä perustellaan aiheen läheisyydellä tutkittaville. Oletus on, että heillä on omakohtainen kokemus tutkittavasta aiheesta.

Me käytimme kyselyssämme neliportaista Likertin asteikkoa, sillä perusteella, että isättömyys oli niin läheinen aihe sotaorvoille, että heillä täytyi olla jonkinasteinen kokemus tai näkemys aiheesta. Olimme numeroiden lisäksi kertonut sanallisesti, mitä mikäkin numero tarkoittaa, jolloin vastauksien luotettavuus sekä samalla koko tutkimuksen luotettavuus parani.

8.4 Aineiston analysointi

Tutkimusaineiston käsittely alkoi, kun olimme saaneet kaikki kyselylomakkeet takaisin eli määräajan umpeutumisen jälkeen. Kyselytutkimukselle olimme varanneet kaksi viikkoa vastausaikaa. Vastauslomakkeiden taso tarkastettiin ja arvioitiin puuttuvat tiedot. Tämä vaihe antoi suuntaa sille, miten kyselylomakkeen kanssa oli onnistuttu. Käsittelyn tärkein asia on arvioida vastaamatta jättäneiden määrä tutkimuksessa. Tämän jälkeen aineiston käsittelyä jatkettiin numeroimalla kyselylomakkeet. Tiedot merkittiin taulukkoon, jota kutsutaan havaintomatriisiksi. (Vilka 2007, 106–111.) Tuloksia siirtäessä laitoimme juoksevan numeron takaisin tulleisiin kyselylomakkeisiin. Tämä vaihe on tärkeä siksi, että aineiston voi vielä uudelleen tarkistaa poikkeavien löydöksen osalta (Vilka 2015, 111).

Määrällinen tutkimusaineisto käsiteltiin Excel-tilukkolaskentaohjelmalla. Tulokset esitettiin käyttäen prosenttijakaumia sekä osassa tapauksissa käytimme ristiintaulukointia ryhmittäisten erojen tutkiskeluun. Sijainnin tutkiskelua teimme yhdessä vastauksessa käyttäen mediaanilukua.

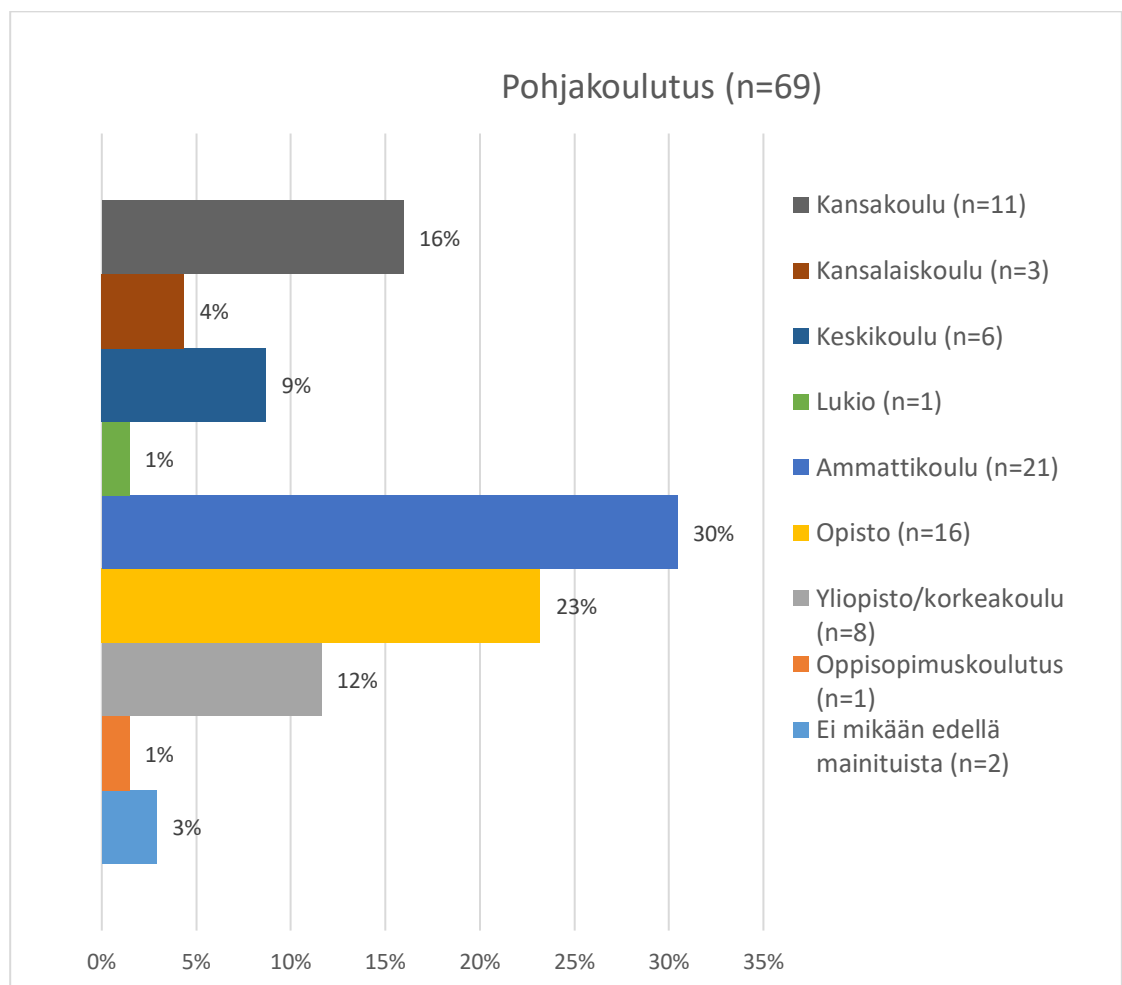
Laadullisten kysymyksissä käytimme sisällön erittelyä ja teemoittelua. Sisällön erittelyä käytetään, kun selvitetään, kuinka monta kertaa tietyt sanat toistuvat tekstissä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105). Teemoittelulla aineistosta pystytään huomaamaan aihepiirit, jotka toistuvat kaikista eniten (Jyväskylän yliopisto 2016). Avoimien kysymysten vastaukset kirjoitimme Microsoft Word-tekstinkäsittelyohjelmalla. Kaikkien lomakkeiden vastaukset koottiin kysymys kerrallaan Excel -taulukointiohjelmaan. Tämän jälkeen pääsimme tutkimaan kaikkien lomakkeiden vastauksia ja etsimään keskeisiä teemoja ja laskemaan toistuvia sanoja tai samaa tarkoittavia ilmaisuja kysymys kerrallaan. Luvussa 9 esitämme tutkimuksen laadullisen aineiston tuloksia. Käytämme sitaatteja elävöittämään tuloksia. Sitaattien avulla tutkitusta aiheesta pystyy antamaan havainnollistavia esimerkkejä ja näyttämään toteen, että tutkijalla on aineisto, johon hän tietonsa pohjaa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka s.a).

9 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Kyselyyn vastasi kaiken kaikkiaan 69 (N=97) Savonlinnan Seudun Sotaorvot ry:n jäsenistöstä. Vastausprosentiksi tuli 71 %. Vastanneista (n=69) yli kaksi

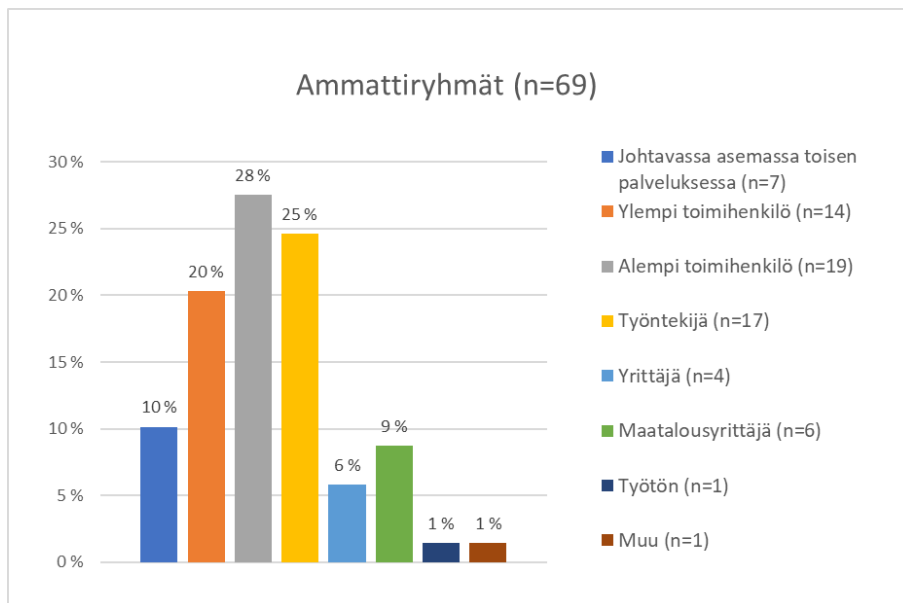
kolmannesta oli naisia. Naisia oli 68 % (n=47) ja miehiä 32 % (n=22). Vastaa-
jien mediaani syntymävuosi oli 1939 ja iäksi muutettuna mediaani-ikä 79
vuotta. Ikäluokittain vastaajien määrät olivat 73–76-vuotiaita 22 % (n=14), 77–
83-vuotiaita 64 % (n=43) ja 84–90-vuotiaita 13 % (n=9). Kolme kyselyyn vas-
tanneista ei ilmoittanut syntymävuottaan.

Sotaorpojen pohjakoulutus ylimmän suorittaman koulutusasteen mukaan ja-
kautui seuraavasti. Vastaajien (n=69) yleisimmät pohjakoulutukset olivat am-
mattikoulu 30 % (n=21) ja opistotasoinen koulutus 23 % (n=16). Ammattikoulu-
lun osalta sukupuolella ei ollut merkittävää eroa. Naisten osuus ammattikoulu-
tuksen osalta oli 28 % (n=13) ja miesten 36 % (n=8). Kansalaiskoulun oli käy-
nyt naisista 6 % (n=3). Naisista 15 % (n=7) ja miehistä 5 % (n=1) oli käynyt yli-
opiston tai korkeakoulun. Kuvassa 2 on esitetty kaikkien vastaajien pohjakoulu-
lutuksien jakaumat.

Kuva 2. Kyselyyn vastanneiden pohjakoulutus

Ennen eläkkeelle siirtymistä kyselyyn vastanneiden yleisimmiksi ammattiryhmiksi nousivat alemmat toimihenkilöt 28 % (n=19), työntekijät 25 % (n=17) ja ylemmät toimihenkilöt 20 % (n=14). Naisten kolme yleisintä ammattiryhmää olivat alemmat toimihenkilöt 28 % (n=13), ylemmät toimihenkilöt 23 % (n=13) ja työntekijät 17 % (n=8). Miehillä kolme yleisintä olivat työntekijät 41 % (n=9), alemmat toimihenkilöt 27 % (n=6) ja ylemmät toimihenkilöt 14 % (n=3). Kuvassa 3 on esitetty kaikkien ammattiryhmien jakautuminen kaikkien vastaajien kesken.

Kuva 3. Kyselyyn vastaajien ammattiryhmien jakautuminen

Vastauksista tuli esille, että vastaajista 49 %:lla (n=33) oli sisaruksia, sisaruspuolia 18 %:lla (n=12) ja sisaruksia sekä sisaruspuolia 15 %:lla (n=10). Vastaajista 18 %:lla (n=12) ei ollut sisaruksia tai sisaruspuolia.

Sotaorvoista 66 % (n=45) asui Neuvostoliiton rajan läheisyydessä. Puolet heistä pelkäsivät naapurivaltion läheisyyttä.

Sotalapsena muissa Pohjoismaissa vastaajista oli ollut 6 % (n=4) ja evakossa 18 % (n=12). Vastauksista käy ilmi, että lapset olivat tunteneet pelottavana niin sotalapsena olon kuin myös evakossa olemisen. Lapsuuden traumaattisten kokemusten koettiin vaikuttavan vielä tänä päivänäkin. Kolmen vastaajan evakkomatkokokemus oli ollut myönteinen. Tällöin evakossa asuminen oli tapahtunut sukulaisten luona tai vastaanotto oli ollut muuten ystävällinen. Viiden

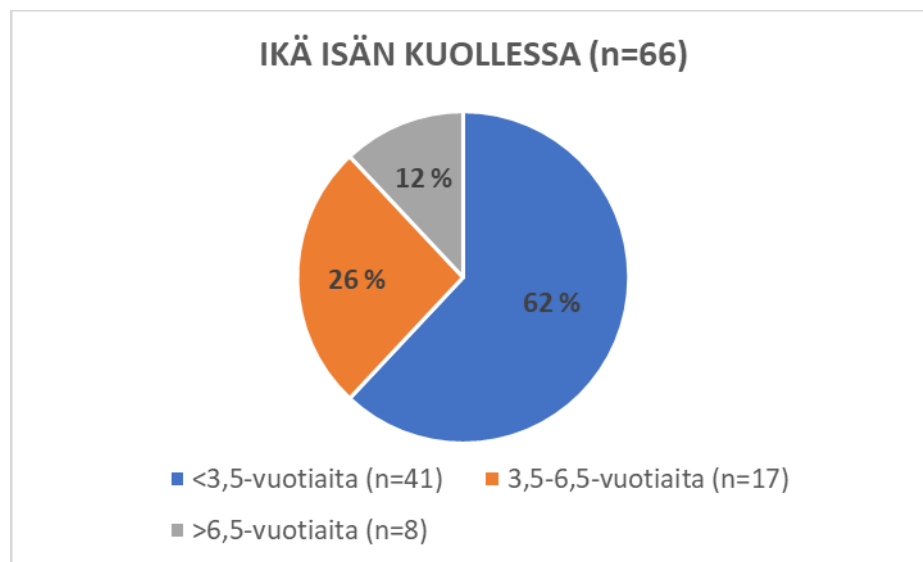
vastaajan evakkomatkat olivat olleet pelottavia ja outoja sekä koti-ikävä oli painanut mieltä.

”Olin 8-vuotias. Minut lähetettiin yksin evakkoon talvisodan päättymisen jälkeen. - - Toinen evakkomatka jatkosodan alussa äidin kanssa. Siellä saimme tietää isän kaatuneen. Outoa ja pelottavaa molemmilla evakkomatkoilla.”

”Koska meiltä kuoli evakkoon lähtiessä sekä isä että äiti, vieraaseen kotiin joutuminen oli pelottavaa ja kaipasin vanhempien lisäksi myös sisaruksia.”

”Olin evakkona kesän 1941. Meitä kohdeltiin erittäin hyvin.”

Isänsä alle 3,5-vuotiaana menettäneitä oli kyselyyn vastanneista 62% (n=41), tässä ryhmässä on myös huomioitu syntymättömien lasten osuus. 3,5–6,5-vuotiaana isänsä menetti 25,8 % (n=17) ja yli 6,5-vuotiaita tapahtumahetkellä oli 12 % (n=8) vastanneista. Kuvassa 4 on havainnollistettu ikäjakaumat ympyrädiagrammilla.

Kuva 4. Sotaorpojen ikä isän kuollessa.

Osallistumisesta isän hautajaisiin vastasi 88 % (n=61). Vastaajista 54 % (n=33) osallistui hautajaisiin ja 48 % (n=28) ei osallistunut.

Sotaorpojen äideistä 54 % (n=37) jäi pysyvästi yksinhuoltajaksi. Äideistä uudelleen naimisiin tai parisuhteeseen oli mennyt 34 % (n=23). Lapsista 7 % (n=5) oli menettänyt molemmat vanhempansa varhaislapsuudessa. Lisäksi vastaajista kaksi oli menettänyt äitinsä ennen isänsä kuolemaa.

Isän kuolema toi mukanaan moninaisia muutoksia lapsien elämään. Vastajista 15 joutui muuttamaan. Osa muutti äidin kanssa uuteen asuntoon, osa isovanhempien luokse. Joidenkin kohtalona oli joutua jopa eroon äidistään.

”Asuimme äidin vanhempien luona.”

”Jouduimme muuttamaan isän kotoa omaan asuntoon.”

Kokemus perheen taloudellisesta tilanteesta oli jäänyt 11 vastaajan mieleen. Vastauksista kävi ilmi, että monen sotaorvon äiti on joutunut menemään työelämään mukaan elättääkseen perheensä. Äidit tarttuivat kaikkiin töihin ja osa kävi myös lyhyitä kursseja hankkiakseen itselleen ammatin.

”Äiti joutui koville elättääkseen meidät 2 lasta. Joutui käymään kylän töissä siivoamassa ja pyykkejä pesemässä ym.”

”Äiti meni toiselle paikkakunnalle töihin.”

”Taloudellisesti elämä oli hyvin niukkaa.”

”Näimme jopa nälkää ja minä tein työtä joka päivä.”

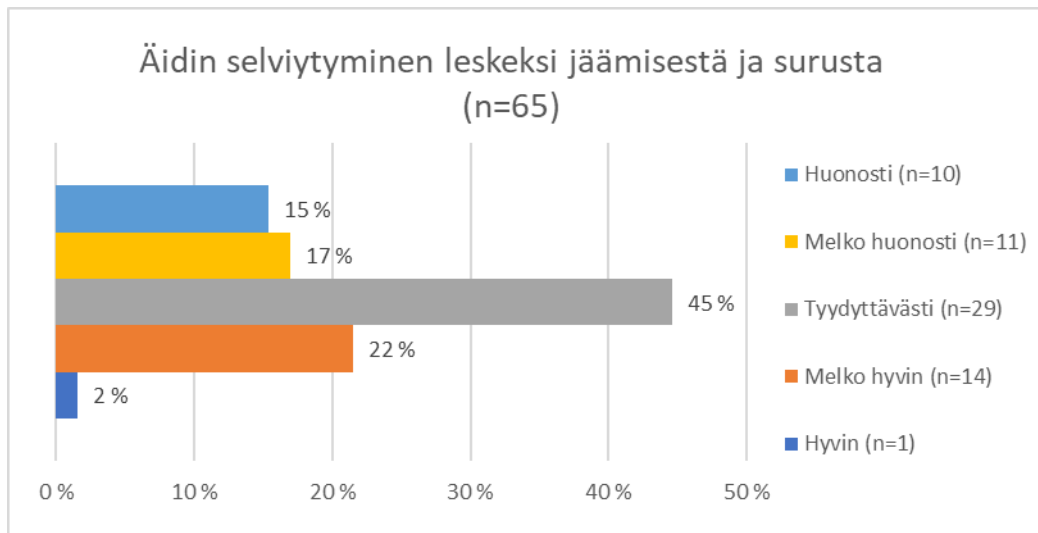
”Äiti läks vajaan 2 viikoksi Helsinkiin opiskelemaan.”

Kahdeksan vastaajaa kertoi, että töiden tekeminen alkoi jo lapsena. Työmäärä oli suuri, kun isää ei ollut perheen apuna. Vastauksissa korostuivat sanat: miesten töiden tekeminen.

”Opetti tekemään kaikkia kotitöitä, myös miestentöitä.”

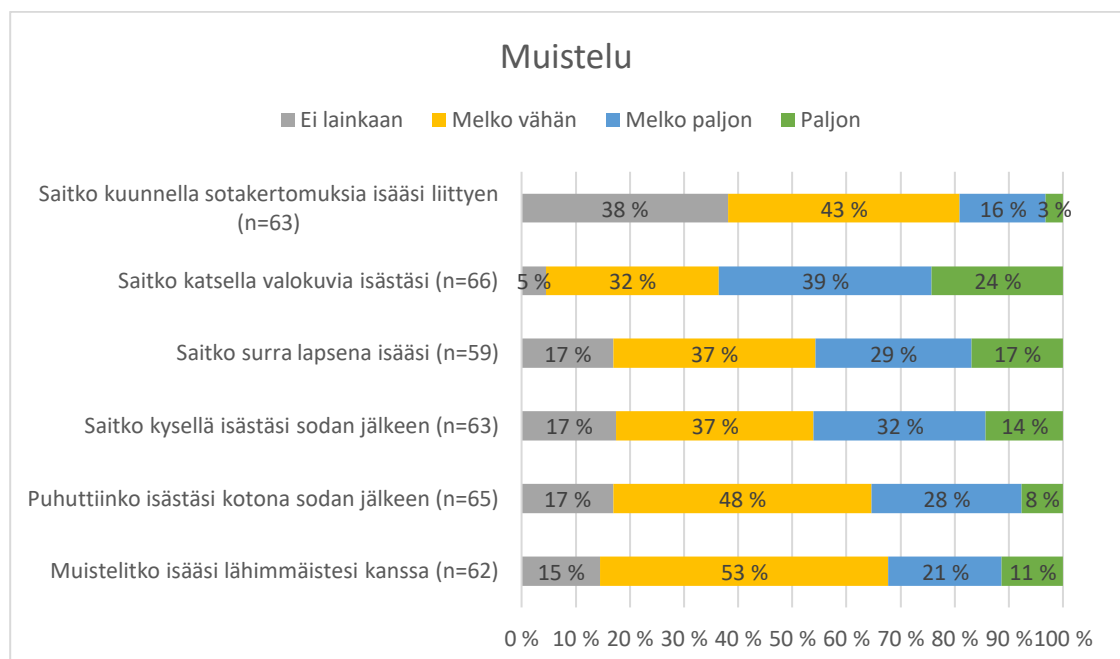
”Äiti oli vaikeuksissa, joutui vastaamaan myös ns. miesten töistä.”

Suurin osa vastaajista 77 % (n=50) kertoi äidin selviytyneen leskeydestä ja surusta enintään tyydyttävästi. Vastajista 15 % (n=10) kertoi äitinsä selviytyneen huonosti. Ainoastaan yksi vastaajista 2 % (n=1) oli sitä mieltä, että äiti selviytyi hyvin. Kuvassa 5 on nähtävissä kaikkien vastauksien jakautuminen.

Kuva 5. Vastaajien kokemukset äidin selviytymisestä leskeydestä ja surusta

Muisteluosiossa kysyttiin kuusi kysymystä käyttäen neliportaista Likertin asteikkoa. Sotaorvoista suurin osa vastasi, ettei isästä puhuttu kaatumisen jälkeen kotona juuri lainkaan, jos ollenkaan. Suurin osa vastaajista 81 % (n=51) ei kuullut sotakertomuksia kuin korkeintaan melko vähän. Isän muistelu mahdollistettiin parhaiten isän valokuvan avulla. Lapsista isän kuvaa sai katsoa vähintään melko paljon 63 % (n=42). Vain 8 % (n=12) vastaajista toi esille, että isästä puhuttiin paljon. Kuvassa 6 ilmenee kaikkien kysymysten jakaumien prosenttiosuudet.

Kuva 6. Kyselyyn vastanneiden isän muisteluosion vastaukset

Hyvän miehen mallin oli kokenut saavansa 62 % (n=42) vastaajista ja ilman hyvää miehen mallia oli jäänyt 38 % (n=38). Varsinkin miehet olivat kokeneet saaneensa hyvän miehen mallin. Taulukossa 1 on eroteltuna kaikki vastausmäärät.

Taulukko 1. Vastaajien lapsuudessa koettu hyvän miehen malli

Hyvän miehen malli	Nainen	Mies	Kaikki
Kyllä	57 %	73 %	62 %
Ei	43 %	27 %	38 %
Yhteensä	100 % n=46	100 % n=22	100 % n=68

Vastaajista 15 kertoi miehen mallina toimineen isäpuolen. Seitsemässä tapauksessa isäpuoli oli ollut huono roolimalli.

”Isäpuoli ei ollut lämmin, ei kylmä, etäinen.”

”Isäpuoli huono malli.”

”Isäpuoli=ankara, löi, kielsi, käski, alisti, en saanut pitää yhteyttä isäpuolen sukulaisiin.”

”Isäpuoli, josta tuli oikea isäni, kun olin 3-vuotias. Hyvä isä.”

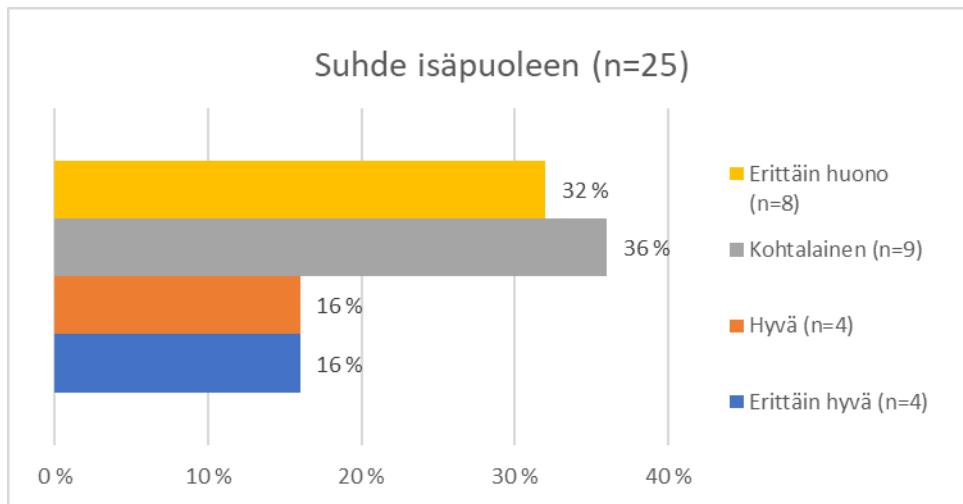
Sukulaismiehet toimivat miehen mallina isänsä menettäneille lapsille. Sedät, enot ja isoisät tarjosivat seuraa ja elämänohjeita. Näin totesi 41 vastaajaa.

”Eno kävi kanssani marjassa. Korjasi pyörää.”

”Mummolassa enot olivat ihania. ”

”Setä antoi elämänohjeita, turvallisuuden tunnetta. ”

Kuvassa 7 havainnollistetaan vastaajien suhdetta isäpuoleen. Vastaajista 38 %:lla (n=26) isäpuoli oli elämässä mukana. Suhde isäpuoleen oli vastaajien mielestä vähintään hyvä 32 %:lla (n=8) vastaajista. Erittäin huonoksi suhdetta kuvasi 32 % (n=8) vastaajista.

Kuva 7. Kuvattuna vastaajien suhde isäpuoleen.

Vastaajista seitsemän mainitsi isäpuolen tuovan varallisuutta tai apua raskaisiin töihin. Kuusi vastaajista nosti esille isäpuolen tuoman turvallisuuden. Kahdeksasta vastauksessa kävi ilmi, että isäpuoli toi mukanaan niin hyvää kuin huonoakin. Vastauksissa näkyi vahvasti eriarvoisuus lapsipuolena kasvamisesta. Pieni osa sai elämänsä turvallisen ja hyvän isäpuolen.

”No sota, kuka sieltä nyt terveenä palasi. (aikuisena vasta tätä ymmärsi) Kyllä sodat käytiin meidän tuvassa kymmenet kerrat läpi. Hyvä oli, että oli työapua maataloon ja isä-puolihan sai kordin.”

”Hän oli erittäin ankara ja ilkeä. ”

”Toi turvallisuutta, raskaisiin töihin apua. ”

Isättömyyden vaikutukset näkyivät tuloksissa eniten heikentyneenä taloudellisena tilanteena. Vastaajista 78 % (n=49) oli sitä mieltä, että isän kuolemalla oli vähintään melko paljon vaikutusta perheen heikentyneeseen talouteen. Isättömyyden vaikutus taloudelliseen pärjäämiseen nuoruudessa ja aikuisuudessa, vaikutti tulosten jakaantumiseen tasaisemmin. Vaikutuksista, vähintään melko paljon, oli laskenut 39 %. Isättömyys oli saanut 77 % (n= 51) vastaajista tuntemaan katkeruutta. Suurin osa vastaajista ei ollut kokenut kiusaamista isättömyyden vuoksi. Vastaajista 10 % (n=6) koki kiusaamista vähintään melko paljon sotaorjapuden takia, kun ainoastaan vähän tai ei lainkaan koki 91 %

(n=59). Enemmistö vastaajista 63 % (n=41) koki jonkin asteisia ulkopuolisuuden tunteita. Häpeää isättömyydestä ei lainkaan tai vähän koki vain 86 % (n=55) vastanneista. Omaan vanhemmuuteen isättömyys ei ollut vaikuttanut juuri lainkaan 88 %:lla (n=51) vastanneista. Taulukossa 2 on esitetty kymmenen kysymystä liittyen isättömyyden vaikutuksiin.

Taulukko 2. Vastaajien kokemuksia isättömyyden vaikutuksista

Isättömyys	Melko				Kaikki
	Ei lainkaan	Vähän	paljon	Paljon	
Oletko kokenut häpeää isättömyydestä (n=64)	55 %	31 %	9 %	5 %	100 %
Oletko kokenut kiusaamista isättömyydestä (n=65)	62 %	29 %	5 %	5 %	100 %
Oletko kokenut ulkopuolisuuden tunteita (n=63)	25 %	40 %	27 %	8 %	100 %
Oletko kokenut alemmuuden tunteita (n=65)	37 %	31 %	25 %	8 %	100 %
Oletko kokenut katkeruutta isättömyydestä (n=66)	23 %	41 %	21 %	15 %	100 %
Heikentikö isän kuolema lapsuuden perheenne taloudellista tilannetta (n=63)	3 %	19 %	46 %	32 %	100 %
Oletko kokenut, että isättömyys on vaikuttanut parisuhteeseesi (n=64)	52 %	28 %	17 %	3 %	100 %
Oletko kokenut, että isättömyys on vaikuttanut lastesi kasvatukseen (n=58)	60 %	28 %	9 %	3 %	100 %
Oletko kokenut, että isättömyys on vaikuttanut nuoruuden ja aikuisuuden taloudelliseen pärjäämiseen (n=53)	27 %	34 %	31 %	8 %	100 %
Oletko kokenut, että isättömyydellä on ollut vaikutusta sosiaalisissa suhteissa (ystävät ym.) (n=66)	50 %	32 %	14 %	5 %	100 %

Vastaajista 45 % (n=30) koki lapsuutensa huonommaksi verrattuna muihin lapsiin. Sillä oliko vastaaja nainen, mies tai sotalapsi, ei juurikaan näkynyt eroavaisuuksia tuloksissa. Ainoastaan 3 % (n=2) vastaajista koki lapsuutensa paremmaksi kuin muilla. Taulukossa 3 on esitetty sotaorpojen lapsuuskokemukset.

Taulukko 3. Vastaajien koettu lapsuus

Lapsuuteni oli:	Naiset	Miehet	Sotalapset/ evakkolapset	Kaikki
A. huonompaa kuin muilla	44% (n=16)	47% (n=8)	46% (n=6)	45% (n=30)
B. samanlaista kuin muilla	53% (n=19)	53% (n=9)	46% (n=6)	52% (n=34)
C. parempaa kuin muilla	3% (n=1)	0% (n=0)	8% (n=1)	3% (n=2)
Yhteensä	100% (n=36)	100% (n=17)	100% (n=13)	100% (n=66)

Pyysimme lapsuutensa erilaisiksi tunteneita kertomaan, millä tavoin tämä asia näkyi heidän elämässään. Isän ikävä ja kaipaus sekä köyhyys, puute ja työn tekeminen nousivat 20 vastauksessa esiin.

”Kaipasin isän syliä ja läheisyyttä.”

”Ei ollut isän turvaa ja ohjausta.”

”Vaatetukseni oli huonompaa.”

”Vähemmän taloudellista tukea, harrastukset.”

”Elämä oli kovaa ja tuskallista.”

Yksinäisyys, kiusaaminen ja kateellisuus nousivat esille 12 vastauksessa. Vastauksista käy ilmi, että kiusaamista oli tapahtunut sekä koulussa että kotona. Taulukon 2 mukaan 91 % (n=59) vastanneista kertoi, ettei ollut kokenut kiusaamista lainkaan tai ainoastaan vähän.

”Ei ollut leikkikavereita.”

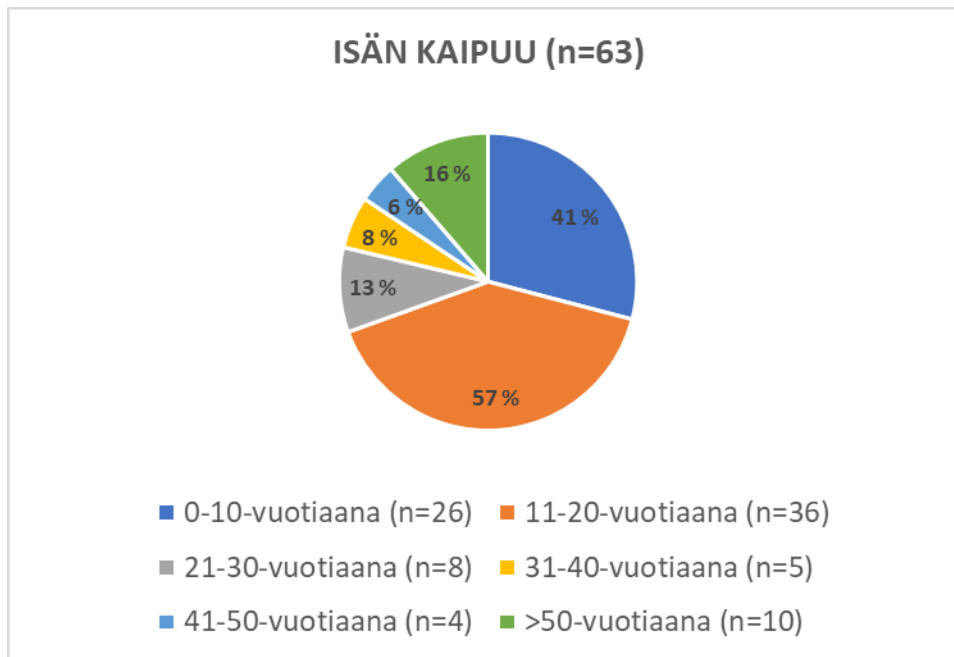
”Ei kuulunut joukkoon. Olin yksin.”

”Ei hyväksytty koulussa.”

”Kiusattu, kunnes lopetin sen. ”

”Isäpuoleni talossa minua nimiteltiin minun isäni pennuksi. ”

Eniten vastaajat 57 % (n=36) muistelivat ikävöineensä isäänsä 11–20-vuotiaina. Vähiten kaipausta koettiin 31–40-vuotiaina 8 % (n=5) ja 41–50-vuotiaina 6 % (n=4). Vastaajista 13 valitsi useamman vaihtoehdon, joten vastausprosentit ovat laskettu vastausten määrällä, joita oli kaiken kaikkiaan 89. Kuvassa 8 näkyy, miten prosenttiosuudet jakaantuivat ikäkausien välillä.

Kuva 8. Isän kaipuu kuvattuna ikäkausina.

Merkittäviä hetkiä sotaorpojen elämässä, jolloin he toivoivat isän olevan elossa, olivat erityisesti lapsuus ja murrosikä. Yhteensä 16 vastauksessa isää kaivattiin jakamaan työtaakkaa sekä pitämään lapsensa puolia. Murrosiässä kaivattiin neuvoja kouluasioissa ja elämän valintatilanteissa. Yhteensä 14 vastauksessa nousivat esille erilaiset juhlat ja merkkipäivät, kuten omat häät, ripille pääseminen ja juhlapäivät. Omien lasten syntyminen oli noussut merkittävänä hetkenä kuudelle vastaajalle mieleen, jolloin oman isän elossa olo olisi ollut merkittävää. Kuusi vastaaja kertoi myös yleisesti, että isän sylin ikävä ja turvattomuus oli kulkenut mukana koko elämän ajan.

”Jäin vaille syliä, välittämistä ja turvaa.”

”Olisi voinut puhua ilot ja surut ja kysyä neuvoja.”

”Kotitalon kunnossa pitämisessä.”

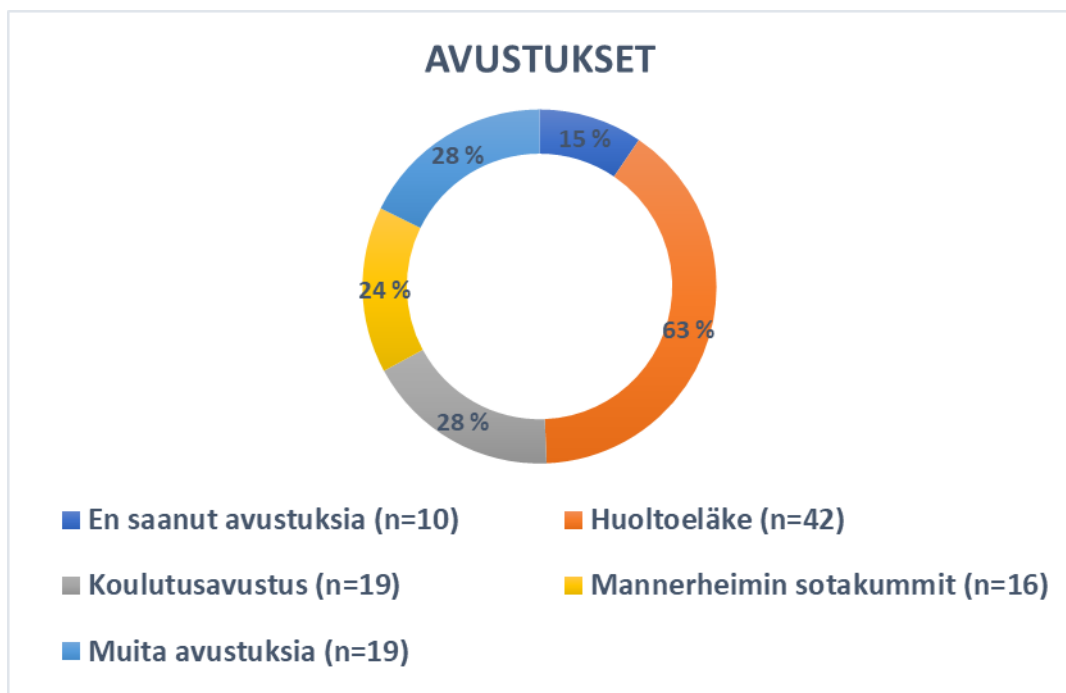
”Kun piti osallistua raskaisiin töihin.”

”Kun pääsin ripille.”

”Omassa häätjuhlassa, lasten ristiäisissä ym. perhejuhlissa ja myös arjessa.”

”Kun omat lapset syntyivät ja ovat selvinneet hyvin.”

Huoltoeläke eli sotaorpoeläke oli 63 %:lla (n=42) vastaajista yleisin avustus mitä he saivat. Koulutusavustuksen ja muiden avustuksien saajien määrä oli yhtä suuri 28 % (n=19). Näiden avustuksien lisäksi vastaajista kolme kertoi saaneensa vapautuksen lukukausimaksuista. Kahdella oli ollut kummit Amerikasta. Näiden lisäksi apua saatiin sukulaisten ja kyläläisten antamana, erilaisista stipendeistä ja omista opiskelulainoista. Osa vastaajista 15 % (n=10) ei ollut saanut minkäänlaisia avustuksia. Mistä vastaajat olettivat tämän johtuneen, niin lähes kaikilla syy oli tietämättömyys. Neljä vastanneista kertoi syyksi sen, että äidillä oli varallisuutta tai että isäpuoli oli adoptoinut heidät omaksi lapsekseen. Kuvassa 9 on rengaskaaviolla havainnollistettu eri avustusten saajien määrät. Tähän kysymykseen sai valita useamman kohdan, joten vastausprosentit ovat laskettu vastaajien määrällä. Vastaajien määrä oli 67 ja vastausten määrä oli 106.

Kuva 9. Sotaorpojen avustusten määrät.

Sotaorpous vaikutti elämän valintoihin kolmannekselle 33 %:lla (n=21) vastaajista. Kymmenen vastaajaa koki sotaorpouden vaikuttaneen tavalla tai toisella koulutukseen. Tämä näkyi joko koulutuksen puutteena tai ammatinvalinnassa.

”Ei ollut varoja oppikouluun.”

”Valitsin saman ammatin kuin isäni.”

Kahdella vastaajalla sotaorpous vaikutti niin, että he joutuivat lähtemään työ-elämään nuorena. Neljällä vastaajalla sotaorpous oli vaikuttanut itsetuntoon. Vastaajat kertoivat, että heistä oli tullut arkoja, pelokkaita ja alistuvia. Kolme vastaajista kertoi itsenäistyneensä nuorena. Taulukossa 4 näkyy eroteltuna miesten ja naisten näkemykset sotaorpuuden vaikutuksista elämän valintoihin.

Taulukko 4. Sotaorpuuden koetut vaikutukset elämän valintoihin

Sotaorpuuden vaikutus elämän valintoihin n=64	Mies	Nainen	Kaikki
Ei	37% (n=7)	31% (n=14)	33% (n=21)
En osaa sanoa	32% (n=6)	36% (n=16)	34% (n=22)
Kyllä	32% (n=6)	33% (n=15)	33% (n=21)
Yhteensä	100% (n=19)	100% (n=45)	100% (n=65)

Vastaajista 35 oli kertonut omille lapsilleen heidän isoisästään. Vastaajista kolmelta ei ollut kertonut lapsilleen. Suurin syy, miksi sotaorpojen lapset eivät olleet kuulleet isoisästään, oli ettei sotaorvoillakaan ollut muistikuvia omasta isästään. Kuudella vastanneista ei ollut lapsia.

”He kyselevät ja ovat hyvillään, kun kerron.”

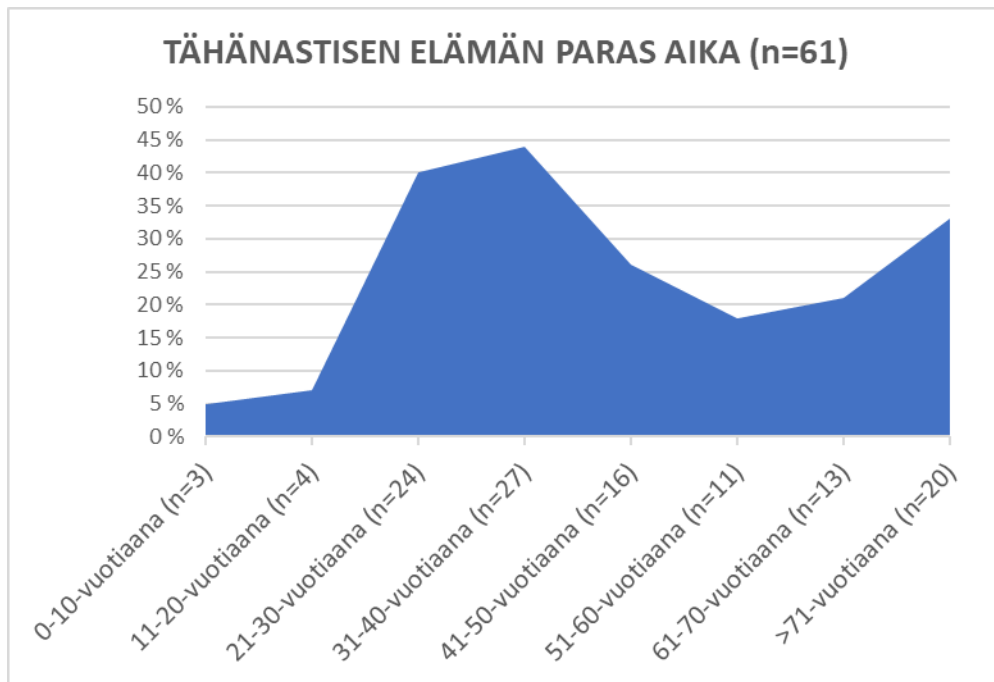
”Asiasta kerrottiin avoimesti, joten kysymyksiä ei kovasti herunut lisää.”

”He tietävät mitä on tapahtunut ja käyvät haudalla.”

”Eivät ole kyselleet, enkä ole jaksanut kertoa, kun ei ole omia muistikuvia.”

”En ole pystynyt kertomaan, olin alle 4 v.”

Tähänastisen elämän parhaaksi ajanjaksoksi vastaajista 84 % (n=51) oli kokenut jaksot 21–30-vuotiaana tai 31–40-vuotiaana. Vähiten valitut ajanjaksot sijoittuivat lapsuus- ja nuoruusvuosille. Yhteensä vain 6 % (n=7) vastaajista oli kokenut parhaaksi ajanjaksoksi 0–10-vuotiaana ja 11–20-vuotiaana olevat vaihtoehdot. Kysymykseen vastasi 61 sotaorpoa, joista 22 vastasi enemmän kuin yhteen vaihtoehtoon. Kuvassa 10 on nähtävillä vastausten jakaantuminen.

Kuva 10. Sotaorpojen koetut elämän parhaat ajanjaksot elämässä.

Vastaajista 33 kertoi perhe-elämän olleen elämän parasta aikaa. Vastauksissa oli mainittu lasten saaminen ja naimisiin meno. Työelämä ja opiskelu oli 15 vastaajan mielestä parhain ajanjakso. Kuitenkin näistä 15 vastaajasta 10 mainitsee myös perhe-elämän vastauksessaan. Seitsemän vastaajaa kertoi oman lapsuuden ja nuoruuden olleen parasta aikaa. Turvallisuus ja lapsen huolettoisuus nousivat vastauksissa esille. Yhdeksällä vastaajalla parhaimmaksi ajaksi nousi eläkeikä, jolloin saa puuhailia kaikenlaista, harrastaa ja hoitaa lapsenlapsia. Kaksi vastaajaa ei osannut sanoa, mikä olisi ollut elämän parasta aikaa. Vastaajista kolme kertoi koko elämän olleen parasta aikaa.

Suurin osa vastaajista koki selviytyneensä sotaorpoudesta hyvin, vaikka välillä oli ollut vaikeitakin hetkiä. Selviytymiseen oli vaikuttanut muun muassa perheen tuki, työnteko, päättäväisyys, sisu ja uskonto. Ymmärrys isän kuolemasta helpotti oloa ja selviytymistä.

”Suomalaisella sisulla. Työelämässä olen ollut yli 40 v.”

”Lapsuuden leikkikaverien ja ystävien tuella. Kaikkein tärkein äiti ja isoveljeni!”

”Hyvin kovalla yrittämisellä ja työn teolla. En ole jäänyt tuleen makaamaan.”

”Lapsena piti tehdä töitä. Ehkä siinä oli jeesus mukana.”

”Koen selviytyneeni hyvin kaikesta huolimatta.”

”Tietoisuus isän menettämisen syystä tasoitti elämän kuvaa. Isänmaan puolesta annoin kalleimman uhrin.”

”Nuorena huonommin, vanhempana aika hyvin.”

Savonlinnan Seudun Sotaorvot ry:n kokoontumista 27 vastaajaa kertoi saaneensa vertaistukea tapaamalla kohtalotovereita. Tilaisuuksissa oli myös luotu uusia ystävyysuhteita. Vastauksista kävi ilmi, että yhdistys on erittäin tärkeä Savonlinnan seudun sotaorvoille.

”Olen saanut jakaa sotaorpouden tunteen. Huomannut etten ole ainut, yksin, tämän surullisen asian kanssa.”

”Siellä on kuin sukulaisia, kun on vertaisiani.”

”Samankaltaiset vaikeatkin asiat yhdistävät, tunnen miltä toisesta tuntuu. Olemme selvinneet.”

”On mukava odottaa yhdistyksen kokouksia ja retkiä. Keskustella, kuunnella toisia. Kuulua hyvin arvokkaaseen joukkoon -selviytyjiin!”

Sotaorvoista 14 kertoi, ettei ollut osallistunut yhdistyksen tapaamisiin. Suurin syy tähän oli terveydellinen. Muutama ei ollut halunnut ja yksi vastaajista kertoi matkan olleen liian pitkä.

9 POHDINTA

Tässä luvussa esittelemme saatuja vastauksia tutkimuskysymyksiin tulosten yhteenvedon avulla. Pohdimme opinnäytetyömme eettisyyttä ja luotettavuutta sekä kerromme ja arvioimme opinnäytetyömme prosessia. Olemme myös pohtineet jatkotutkimusaiheet.

9.1 Tulosten yhteenveto

Sotaorpojen kokemukset isättömyydestä ja tämän vaikutuksista hyvinvointiin voidaan kuvata sanoilla selviytyminen ja läpi elämän kestänyt ikävä. Tutkimuksen valossa sotaorvot ovat selviytyneet suhteellisen hyvin, vaikka elämä on

koetellut niin henkisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti. Traumaattiset kokemukset olivat vaikuttaneet kaikkiin sotaorpoihin. Kokemukset olivat heijastuneet eri tavalla sotaorpojen elämiin. Osalle traumaattisia kokemuksia kertyi isän kuoleman lisäksi evakkomatkoista, sotalapseksi lähettämisestä ja sisarusten erottamisesta toisistaan. Muutamalla vastaajalla äitikin oli kuollut vastaajan ollessa lapsi. Pieni osa vastaajista koki, etteivät he ole vielääkään selviytyneet sotaorvoudesta. Jokaisella sotaorvolla on omakohtainen kokemus, mutta tulosten perusteella löytyi myös paljon yhtäläisyyksiä. Tutkimuksesta voimme tehdä seuraavanlaisia johtopäätöksiä.

Tutkimukseen vastanneista sotaorvoista yli kaksi kolmannesta oli naisia ja kaikkien vastaajien mediaani-ikä oli 79 vuotta ikäjakauman ollessa 70–90-vuoden välissä. Naisten vastausten osuuteen on voinut joltain osin vaikuttaa naisten pidempi eliniän odote verrattuna miehiin.

Tämän tutkimuksen perusteella vähintään ammatillisen koulun käyneitä oli 68 %. Ammatillisen koulutuksen suosioon on oletettavasti vaikuttanut valtion tuet. Valtio saattoi tukea opiskeluita, mutta opiskeluun saatava tuki koski ainoastaan ammatillista koulutusta (Haapalahti 2007, 94). Joka kolmannes vastaaja ei ollut käynyt keskikoulua pidemmälle. Tämän selittää useiden sotaorpojen tiukka taloudellinen tilanne siihen aikaan. Varsinkin miesten kohdalla tähän vaikutti suhteellisen nuorella iällä palkkatöihin meneminen.

Varhainen töihin meneminen vaikutti siihen, että nuoruus- ja lapsuusaika jäivät lyhyiksi, joka taas todennäköisesti vaikutti sotaorpojen henkiseen ja sosiaaliseen elämään. Harrastamiseen, ikätovereiden kanssa olemiseen ja opiskeluun ei enää jäänyt juurikaan aikaa. Yli kolmannes jatkoi kouluttautumista lukion tai ammatillisen koulutuksen jälkeen. Yliopiston tai korkeakoulun suorittaneita naisia oli kolminkertainen määrä verrattuna miehiin. Tutkimuksesta ei selviä missä vaiheessa elämänkaarta vastaajat olivat opiskelunsa suorittaneet.

Sisaruksia ja sisaruspuolia oli 82 %:lla vastaajista. Sisarusuhteiden olemassaolo oli sotaorvoille oletettavasti tärkeää, sillä isättömyyden kokemuksen jakaminen auttoi selviämään eteenpäin. Vaikkakin isää ei useimmissa perheissä

muisteltu, sisarusten välillä on ollut molemmin puolinen ymmärrys isättömyydestä ja sen tuomista vaikutuksista. Vastajista 7 % kertoi olevansa täysorpoja, jolloin sisarusten tai muiden sukulaisten olemassaolo on ollut erityisen merkittävässä roolissa.

Puolet vastanneista tunsivat asumisen Neuvostoliiton rajan läheisyydessä pelottavaksi. Voidaan olettaa, että Itä-Suomessa pelon tunteet ovat olleet vahvasti näkyvillä, johtuen Neuvostoliiton rajan läheisyydestä. Pahiten elämä särkyi itärajalta, jossa yli 400 000 evakkoa joutui jättämään asuinsijansa talvisodan jälkeen (Himberg s.a). Vastajat ovat olleet lapsia sodan aikana, joten he ovat voineet pelätä rajan läheisyyttä paljon enemmän kuin aikuiset. Sotalapseksi lähettäminen ja evakkoon joutuminen kosketti 24 % vastajista. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kokemus oli ollut pelottava. Pelottavuutta on oletettavasti lisännyt tietämättömyys kotiin palaamisesta ja tulevaisuudesta. Evakkomatkat itsessään ovat olleet traumaattisia kokemuksia lapselle, sillä ympärillä liikkui huhupuheita sekä traumatisoituneita ihmisiä.

Isän kuoleman lopullisuuden ymmärtämistä auttaa, jos asiaa pääsee käsittelemään konkreettisesti esimerkiksi osallistumalla hautajaisiin. Puolet vastanneista olivat mukana sankarivainajan hautajaisissa. Ne, jotka eivät olleet päässeet osallistumaan hautajaisiin, olivat suurimmaksi osaksi liian nuoria. Valtaosa sotaorvoista oli alle 3,5-vuotiaita isän kuollessa. Tämä osittain selittyy sillä, että suurin osa sodassa menehtyneistä miehistä olivat iältään parhaassa perheenperustamisikässä. Kyselyn mukaan lähes kaikki vanhimmat lapset pääsivät osallistumaan sodassa kaatuneen isänsä hautajaisiin.

Sankarihautajaiset saattoivat olla monelle sotaorvolle ainoa mahdollisuus näyttää surua ulospäin. Muutoin vaikenemisen kulttuuri näkyi vahvasti sotaorpojen kotona puhumattomuutena. Isää ei saanut muistella näkyvästi, eikä hänestä saanut puhua. Usealla sotaorvolla on jäänyt muistoihin isän muistelun vähyys lähimmäisten kanssa. Suurimmalle osalle sotaorvoista mahdollistettiin muistojen vaaliminen isän valokuvien kautta.

Sotaorpojen ja -leskien elämä muuttui perheen isän kuoleman jälkeen entistä hankalammaksi. Lapset joutuivat esimerkiksi raskaisiin töihin tai perhe saattoi

joutua muuttamaan pois kotoaan, osa vastaajista kertoi jopa nähneensä nälkää. Erityisesti äidit joutuivat koviin, sillä reilu puolet äideistä ei enää aloittanut uutta parisuhdetta. Vain neljännes äideistä löysi uuden suhteen. Myös osa uusista isäpuolista oli kyselyn mukaan kohdellut sotaorvoksi jääneitä lapsia huonosti ja epäoikeudenmukaisesti. Oletettavasti isäpuolet olivat myös kokeneet sodan kauhut. Yksi vastanneista ilmaisi asian kuvaavasti: ”No sota, kuka sieltä nyt terveenä palasi”. Isäpuolet täyttivät sankarivainajan paikan perheessä, mikä saattoi aiheuttaa sotelesken entiseen puolisoon nähden mustasukkaisuutta.

Miehen mallit ovat sotaorpojen elämässä usein koostuneet lähipiirissä olevista sukulaismiehistä sekä isäpuolista. Useista vastauksista kävi ilmi, että suhteet sukulaismiesten kanssa ovat olleet eheyttäviä kokemuksia ja miehet ovat opettaneet sotaorvoiksi jääneille lapsille miesten töitä ja antaneet isällistä turvaa ja lämpöä.

Puolet vastanneista kertoi, että isättömyydellä on ollut vaikutusta sosiaalisissa suhteissa. Parisuhteeseen vaikutusta isättömyydellä oli paljon tai jonkin verran 48 %:lla vastaajista. Vaikutukset ovat voineet liittyä kumppanin valintaan, omilta vanhemmilta saadun parisuhdemallin puutteeseen tai liian aikaisin naimisiin menemiseen. Parisuhdemallin puute voi olla myös sotaorvoilla, joilla oli isäpuoli, sillä suurin osa isäpuolista oli sodankäyneitä traumatisoituneita miehiä.

Ulkopuolisuuden tunne ja katkeruus ovat jääneet jopa kolmelle neljästä mieleen. Tästä aiheesta ei ollut jatkokysymyksiä, joten oletuksia on hankala tehdä. Mietimme tuloksia läpi käydessämme, että katkeruuden tunne on saattanut johtua siitä, miten paljon isättömyys muutti elämää. Lapsuudessa tunne katkeruudesta on voinut voimistua siitä, että joillakin koulukavereilla on ollut isät. Ulkopuolisuuden tunteeseen on voinut vaikuttaa soteleskien perheisiin kohdistunut ristiriitainen suhtautuminen. He ovat olleet kunnioitettuja, mutta samalla heitä on voitu halveksia. Tämä on voinut aiheuttaa yhteisöjen ulkopuolelle jättämistä, mikä taas on lisännyt entisestään ulkopuolisuuden tunnetta. Köyhyys vaikutti oletettavasti sotaorpojen elämään ja henkiseen kasvuun. Vaatetuksen huonomuus ja lisääntynyt kotitöiden tekeminen on saattanut vaikuttaa kaverisuhteisiin. Nuoruudessa ja aikuisiällä oman identiteetin

rakentuminen on voinut olla haasteellista, sillä tietoja isästä ei ole ollut tai niitä on saanut vain hyvin niukasti. Tämä on voinut osaltaan aiheuttaa hankalia tunteita aikuiseksi kasvamisessa.

Isän kaipaus on noussut suurimmalla osalla esiin omissa häissä, merkkipäivinä ja perheen lisääntymisen yhteydessä. Kaipaus ja toisaalta tuloksien mukaan elämän paras aika ovat kulkeneet käsi kädessä. Kaikista eniten isän kaipausta koettiin kuitenkin lapsuudessa ja nuoruudessa. Lapsuudesta puuttui isän antama turva ja lämmin syli. Nuoruusvuosina olisi tarvittu isän ohjausta ja neuvontaa elämän eri valintatilanteissa sekä työtaakan jakamisessa.

Sotaorpoisuus on vaikuttanut varsinkin vastaajien taloudelliseen elämään. Köyhyys ja kurjuus korostuivat varsinkin lapsuus- ja nuoruusvuosina. Lapsuuden muisteluissa nousi eniten esiin huono taloudellinen tilanne. Isättömyydestä johtunut heikentynyt taloudellinen pärjääminen vaikutti vielä 73 %:lla vastanneista nuoruudessa ja aikuisuudessa. Tähän varmasti osa syynä oli, että sotaorpojen äideistä ainoastaan 23 % aloitti uuden parisuhteen ja sai jaettua taloudellista ahdinkoa ja työmäärää toisen aikuisen kanssa. Suurin osa äideistä kuitenkin pärjäsikin yhden aikuisen taloudessa. Usea lapsi jäi huoltoeläkkeen ulkopuolelle ja ilman mitään avustuksia jäi peräti 10% vastanneista. Suurin syy tähän oli tietämättömyys erilaisista tukimuodoista.

Sotaorpojen taloudellinen tilanne eläkkeelle siirryttäessä oli tulosten mukaan parempi kuin nuoruudessa, sillä enemmistö oli jäänyt eläkkeelle palkkatyöstä. Yli puolet vastaajista eläköityi toimihenkilö- tai esimiestehtävistä. Sotaorpojen hyvä koulutustausta on varmasti vaikuttanut tähän tulokseen. Neljännes sotaorvoista jäi eläkkeelle työntekijänä. Yrittäjiä ja maatalousyrittäjiä oli kuudennes vastaajista. Sotaorpojen elintaso on selkeästi ollut hyvä, mistä voimme päätellä, että sotaorpojen aikuisiän taloudellinen tilanne on ollut nuoruutta parempi.

Sotaorpojen elämän parhaaksi ajaksi nousivat ikävuosien 21–40-välinen ajanjakso. Perusteluita olivat perhe-elämä, lasten saaminen, naimisiin meneminen, työelämä ja opiskeluiden mahdollisuus. Ainoastaan 6 % vastaajista mainitsivat ikävuosien 0–20-välisen ajanjakson olevan onnellista aikaa muiden ajanjaksojen rinnalla. Tulokset tukevat sitä, että lapsuus- ja nuoruusajat ovat

olleet henkisesti sekä taloudellisesti kaikista vaikeimpia aikoja sotaorpojen elämässä.

Suurin osa vastaajista kuvaa selviytyneensä hyvin sotaorvoudesta. Usealle vastaajista työelämä on auttanut jaksamaan. Perheen tuki, erityisesti äiti, oli mainittu monessa vastauksessa. Sukulaiset ja ystävät ovat olleet tukena vaikeissa hetkissä monelle sotaorvolle ja auttaneet eteenpäin. Tuon ajan kulttuuriin kuului, että sukulaisverkostot olivat tiiviit sekä naapureiden/kyläyhteisöjen merkitys oli suurempi kuin nykypäivänä. Eteenpäin katsova elämänasenne ja selviytyminen nousivat mieleen tuloksia tutkiessa.

Vertaistuen merkitys sotaorpoyhdistyksen kautta oli suurimmalle osalle vastaajista tärkein ja arvokkain asia. Moni kertoi löytäneensä kohtalotovereita tapamisista, joissa pystyi jakamaan yhteneväisiä kokemuksia sotaorvoudesta. Sotaorpoyhdistykset ovat korvaamattomia jäsenilleen niistä saadun vertaistuen ja yhteisöllisyyden ansiosta.

9.2 Tulosten eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyössä reliabelius ja validius sisältävät yhdessä mittarin kokonaisluotettavuudesta. Kokonaisluotettavuutta parantaa aina, jos tutkitaan koko perusjoukkoa. Tutkimuksen luotettavuudella (reliabelius) tarkoitetaan tulosten tarkkuutta. Tuloksissa ei tällöin ole sattumanvaraisuutta, mikä tarkoittaa sitä, että tulokset ovat toistettavissa uusintamittauksella. (Vilka 2005, 161.)

Tutkimuksen pätevyyttä (validius) arvioidaan tutkimusmenetelmän kykyä mitata tutkittavaa asiaa. Pätevyyttä on tärkeä arvioida koko tutkimusprosessin ajan, sillä tuloksien vääristymisen kannalta tutkimuksen tekijöiden ja tutkittavien on ajateltava kysymyksistä samalla tavalla. (Vilka 2005, 161.) Testasimme kyselyä Savonlinnan seudun sotaorvot ry:n hallituksen jäsenille ja yhdellä yhdistyksen ulkopuolisella sotaorvolla. Saimme heiltä arvokasta palautetta kyselyyn viimeistelyyn.

Kun kävimme läpi kyselylomakkeiden vastauksia, huomasimme, että suurin osa lomakkeista oli oikein ja huolellisesti täytetty. Muutama kyselylomake oli täytetty vain puoliksi, sillä vastaajat eivät olleet huomanneet kyselyyn olevan

kaksipuolisesti tulostettu. Emme laittaneet kysymyksien perään enää ohjeistusta vastaamisesta, koska ajattelimme kysymysten olevan niin selkeitä sanamuodoiltaan, että niissä itsessään oli jo ohjeistus, miten vastata. Kuitenkin vastauksia läpi käydessämme huomasimme, että ohjeistus olisi ollut tärkeää. Esimerkiksi kysymyksissä, minä ikäkautena kaipasit isääsi eniten ja mikä ajanjakso on ollut elämäsi parasta aikaa, vastaajat olivat valinneet useamman kuin yhden vaihtoehdon. Sanat eniten ja paras eivät näin ollen olleet tarpeeksi ohjeistavia siihen, että pyysimme valitsemaan vain yhden vaihtoehdon. Ne kysymykset mihin oli valittu useampi vastausvaihtoehto, vastausprosentit laskettiin vastaajien määrällä.

Opinnäytetyömme eettisyys korostui tutkimuslomakkeiden käsittelyssä. Halusimme ehdottomasti korostaa sitä, että vastaajat jäävät anonyymeiksi myös meille. Koodasimme palautuskuoret sekä osoiteluettelon henkilöt juoksevilla numeroinnilla. Vastausajan umpeuduttua avasimme kaikki kuoret samaan aikaan yhdessä, niin että toinen meistä sanoi kirjekuoren numeron ja avasi, ottaen samalla vastauslomakkeen omaan pinoonsa. Toinen merkitsi osoiteluetteloon kirjeen saapuneeksi. Koodaamisen avulla olisimme tarvittaessa pystyneet jäljittämään vastaamatta jättäneet henkilöt ja muistuttamaan vastaamisen tärkeydestä. Meidän ei kuitenkaan tarvinnut muistuttaa ketään hyvän vastausprosentin ansiosta. Kyselyyn vastaaminen oli myös täysin vapaaehtoista. Vastauslomakkeet numeroimme juoksevin numeroin litteroinnin ja taulukoinnin yhteydessä. Näin varmistimme, että pystyisimme tarvittaessa palaamaan ja löytämään heti tietyn lomakkeen. Opinnäytetyön valmistuttua hävitimme vastauslomakkeet paperisilppurilla.

9.3 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyö prosessina on ollut äärimmäisen kiinnostava sekä osittain haasteellinen. Kummallakaan meistä ei ollut aikaisempaa kokemusta tutkimuksen tekemisestä. Opinnäytetyö tehtiin parityönä, koska meillä molemmilla oli kiinnostus tutkia samaa aihetta. Työn määrä ehkä yllätti, vaikka tekijöitä oli kaksi. Tähän vaikutti tutkimusmenetelmän valinta sekä haasteellisuus löytää tietoa sotaorvoista, koska sitä on tutkittu aika niukasti. Opinnäytetyön valmiiksi saattaminen viivästyikin alkuperäisestä suunnitelmasta, osittain meistä johtuvista

syistä. Viivästy miseen vaikutti muun muassa työt sekä meidän eri asuinkuntamme.

Opinnäytetyön aihe tuli Savonlinnan Seudun Sotaorvot ry:n hallitukselta ja asian tiimoilta kävimme heidän tapaamisessa ja sovimme opinnäytetyön tekemisestä. Tämän jälkeen esittelimme aiheen ideaseminaarissa vuoden 2017 keväällä. Tutkimuksen luonteen vuoksi teoreettisen viitekehyyksen rakentaminen nousi suureen merkitykseen huomioiden aiheen järkevä rajaus. Opinnäytetyön suunnitelma esitettiin vuoden 2018 maaliskuussa, jonka jälkeen alkoi tutkimuksen mittarin laadinta eli kyselylomakkeen teko. Tähän vaiheeseen halusimme panostaa eniten, koska pidimme tätä prosessivaihetta äärimmäisen tärkeänä onnistuaksemme tutkimuksessa. Tutkimuksen ehkä mielenkiintoisin vaihe oli tuloksien analysoiminen. Opinnäytetyömme oli määrällinen tutkimus, johon sisältyi laadullisia piirteitä. Prosessi koostui useasta osasta ja niiden yhdistämisestä muodostui tutkimuksellinen opinnäytetyö.

Opinnäytetyö oli kokonaisuudessaan merkittävä oppimiskokemus. Opinnäytetyön myötä saimme arvokasta tietoa sotaorpojen kokemuksista ja sen vaikutuksista heidän hyvinvointiinsa.

Opinnäytetyön edetessä tuli esiin muutamia jatkotutkimusaiheita. On kuitenkin otettava huomioon, että sotaorpotutkimuksilla on kiire, sillä he ovat jo iäkästä väkeä. Tutkimusaluetta voisi laajentaa ja tutkimuksen voisi toteuttaa suuremmalle otannalle sotaorpoja. Haastatteluiden kautta voisi paneutua syvemmin tunteisiin sekä siihen, miten isättömyyden tuomista haasteista selviytyy. Laadullisilla tutkimusmenetelmillä aiheesta saisi vielä syvempää tietoa. Tutkimuksen voisi laajentaa sotaorpojen jälkikasvuun. Kuinka isättömyys on vaikuttanut sotaorpo vanhemman ja hänen lapsensa välisen suhteen muodostumiseen.

Suomen sotien sotaorpojen tarina alkaa olla päätöksessään. Valitettavasti sodat eivät ole loppuneet maailmasta. Ympärimaailmaa vaikuttavat humanitaariset kriisit aiheuttavat traumoja tänäkin päivänä. Eurooppaan ja Suomeen on saapunut lukuisia lapsia näiltä alueilta ilman huoltajaa. Nämä lapset ja heidän tarinansa antavat taatusti vielä monta tutkimusaihetta.

LÄHTEET

Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo-Helsinki: WSOY

Dyregrov, A. 1993. Lapsen suru. Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Gustafsson, K. 2017. Hyvinvoinnin ulottuvuudet. Ikääntyneen omaishoitajan kokemus hyvinvoinnistaan. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/101005/GRADU-1493738813.pdf?sequence=1> [viitattu 20.4.2018].

Haapalahti, S. 2007. Isänmaan isättömät. Sotaorpos osana toisen maailmansodan jälkeistä suomalaista yhteiskuntaa. Tampereen yliopisto. Historiatieteen laitos. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/78208/gradu01976.pdf?sequence=1> [viitattu 26.11.2017].

Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. 9. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Helin, S. & Korpi, T. 2006. Eteläpohjalaisten kotirintamanaisten arjesta selviytyminen sota- ja pula-aikana. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/93961/gradu01423.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 13.10.2018].

Himberg, P. s.a. Kotirintaman sota. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://yle.fi/aihe/kategoria/elava-arkisto/kotirintaman-sota> [viitattu 21.10.2018].

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. Painos. Helsinki: Tammi.

Hämäläinen, P. 2010. Isä ja minä. Ainutlaatuinen ihmissuhde hyvässä ja pahassa. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

Härkönen, S. 2016. Savonlinnan sotaorvot viettävät 15-vuotisjuhlaa isänpäivänä. *Itä-Savo*. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://ita-savo.fi/uutiset/lahella/c5b833c3-a488-4ecd-8dc7-3db4fb93cc9b> [viitattu 18.10.2018].

Jyväskylän yliopisto 2016. Koppa. Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu> [viitattu 18.10.2018].

Kankaanpää, M. 2010. "Ja kyllä sitä olis lapsuudessa monta kertaa isää tarvinnut" -Sotaorpojen kokemaa. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/7724/marjukka_kankaanpaa.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 10.3.2018].

- Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2015. Tutkimus hoitotieteessä. 3.–4. painos. Helsinki: Sanoma Pro oy.
- Kinnunen, S. 2016. Isän kaipuu. Kauniainen: Perussanoma Oy.
- Koivisto, K., Sandelin, P. & Perttula, J. 2014. Hyvinvointi subjektiivisena kokemuksena – fenomenologisen erityistieteen näkökulma. Teoksessa Nieminen A., Tarkiainen A., Vuorio E. (toim.) Kokemustieto, hyvinvointi ja paikallisuus. Turun ammattikorkeakoulu. Raportteja 177. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522164353.pdf> [viitattu 16.1.2018].
- Korppi-Tommola, A. 2002. Kaatuneet kotiseudun multiin. Teoksessa Suomi 85. Itsenäisyyden puolustajat. Kotirintamalla. Helsinki: Weilin+Göös.
- Kujala, E. 2009. Sodan pitkä varjo. Helsinki: Kirjapaja.
- Kurenmaa, P. & Lentilä, R. 2006. Sodan tappiot. Teoksessa Leskinen, J. & Juutilainen, A. (toim.) Jatkosodan pikkujättiläinen. 3. Painos. Helsinki: WSOY.
- Mead, S., Hilton, D. & Curtis, L. 2001. Peer support: a theoretical perspective. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.intentionalpeersupport.org/wp-content/uploads/2014/02/Peer-Support_A-Theoretical-Perspective.pdf [viitattu 23.4.2018].
- Myllärniemi, J. 2010. Mieheksi ilman isää. Helsinki: Kustannus- Osakeyhtiö Kotimaa/ Kirjapaja.
- Niinistö, S. 2015. Tasavallan presidentti Sauli Niinistön tervehdys Kaatuneitten Omaisten Liiton 70-vuotisjuhlassa. WWW-julkaisu. Saatavissa: <http://www.tpk.fi/public/default.aspx?contentid=326988> [viitattu 20.10.2018].
- Niiranen-Linkama, P. & Kuru, T. 2014. Kokemuksellinen hyvinvointi. Mitä 65–74-vuotiaat kertovat hyvinvoinnistaan. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu. A: Tutkimuksia ja raportteja – research reports 96. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86973/> [viitattu 2.8.2018].
- Näre, S. 2007. Sotaorpojen mykkä ikävä. Teoksessa Näre, S, Kirves, J, Silta, J. & Strandberg, J. (toim.) Sodassa koettu: haavoitettu lapsuus. Helsinki: Weilin+Göös.
- Ojanen, M. 2013. Selviytyjiä ja kukoistajia. Tutkimus sotaorpojen elämästä ja hyvinvoinnista. Tampere.
- Ojanen, M. 2009. Hyvinvoinnin käsikirja. Helsinki: Kotimaa yhtiöt/ Kirjapaja.
- Pojula, S. 2002. Surutyö. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Pääkaupunkiseudun sotaorvot ry s.a. 10V Historiikki. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://sotaorvot.fi/pssso_10v_historiikin_sivut13_35.html [viitattu 26.1.2018].
- Saaranen-Kauppinen & Puusniekka s.a. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html [viitattu 18.10.2018].

Sinkkonen J. 2012. Isäksi ensi kertaa. Helsinki: WSOY.

Sirviö, S. 2013. Ylisukupolvinen trauma. Vanhempien traumaattisten kokemusten yhteydet lasten hyvinvointiin ja yhteyttä välittävät tekijät. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/84775/gradu06874.pdf> [viitattu 2.11.2018].

Sotaorvot -yhdistys sai oman lipun. 2011. *Savonmaa*. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://savonmaa.fi/articles/article/sotaorvot-yhdistys-sai-oman-lipun> [viitattu 18.10.2018].

Suokas-Cunliffe A. 2015. Häpeästä myötätuntoon. Näkökulmia vakavaan traumatisoitumiseen. Helsinki: Traumaterapiakeskus ry.

Suomen mielenterveysseura s.a. Traumaattinen suru. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-el%C3%A4m%C3%A4ntilanteet/suru/j%C3%A4rkytt%C3%A4v%C3%A4n-tahtauman-j%C3%A4lkeen> [viitattu 29.11.2017].

Ståhlberg M. 2012. Tutkimus isistä ja pojista. Arjen toimijuus isyyskokemusten ytimessä. Helsingin Yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Pro-Gradu. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/32572/Tutkimus%20isista%20ja%20%20pojista.pdf?sequence=2> [viitattu 11.1.2018].

Traumaterapiakeskus s.a Psykkinen trauma. WWW- dokumentti. Saatavissa: <https://www.traumaterapiakeskus.com/18> [viitattu 7.11.2017].

Tuomi-Toljola, S. 2008. Aviopuolisoiden välinen suhdetalvi- ja jatkosodassa. Suhteen merkitys ja naisten selviytyminen sodan ajan arjessa kotirintamanaisten kerrotuissa muisteluissa. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/78757/gradu02346.pdf?sequence=1&isAlloved=y> [viitattu 13.10.2018].

Tuomi, J. & Sarajärvi A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Valli, R. 2018. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu aloittelevalla tutkijalla. Jyväskylä: PS-kustannus.

Van der Hart, O., Nijenhuis, E., & Steele, K. 2009. Vainottu mieli. Rakenteellinen dissosiaatio ja pitkään jatkuneen traumatisoitumisen hoitaminen. Helsinki ja Oulu: Traumaterapiakeskus.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 7., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hei!

Olemme Pinja Niiranen ja Aino Purhonen Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulusta (XAMK) ja opiskelemme sosionomeiksi Mikkelissä. Teemme opinnäytetyötä yhteistyössä Savonlinnan seudun sotaorvot ry:n kanssa. Tutkimme kokemuksia isäntömyyden vaikutuksista sotaorpojen hyvinvointiin ja elämään. Olemme laatineet seuraavan kyselyn, johon toivomme vastaustanne.

Samankaltaisia tutkimuksia on toteutettu Länsi- ja Lounais- Suomessa sekä pääkaupunki-seudulla, mutta Itä-Suomen alueella vastaavanlaisia tutkimuksia ei ole tehty. Siksi olisikin ensiarvoisen tärkeää, että vastaisitte kyselyymme, jotta tieto itäsuomalaisen sotaorpojen selviytymisestä siirtyisi seuraaville sukupolville ja tutkijoille. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista.

Kyselyyn vastataan nimettömänä. Sen takia palautuskuoriin on laitettu numero. Numeroinnin avulla pystymme jäljittämään vastaamatta jättäneet henkilöt ja muistuttamaan heitä vastaamisen tärkeydestä. Palautuneet kuoret käsitellään siten, että vain toinen meistä avaa kaikki kuoret kerralla vastausajan päättymisen jälkeen. Näin varmistamme, että henkilöllisyytenne ei paljastu missään vaiheessa tutkimusta.

Vastausaika: 23.3 - 3.4.2018. Palautuskuoren postimaksu on valmiiksi maksettu. Vastamiseen menee aikaa noin 20 minuuttia.

Opinnäytetyön valmistuttua kyselylomakkeet hävitetään asianmukaisesti. Valmiin opinnäytetyömme on alustavasti määrä olla valmis toukokuussa 2018. Opinnäytetyömme julkaistaan kansallisessa Theseus-tietokannassa, jossa se on julkisesti kaikkien luettavissa.

Jos mieleenne tulee kysymyksiä opinnäytetyöhömmme liittyen, niin vastaamme mielellämme. Tarvittaessa voitte olla yhteydessä myös opinnäytetyötämme ohjaavaan opettajaan Mauno Saksioon, puh. xxx xxxxxx.

Kiitos jo etukäteen vastauksistanne!

Pinja Niiranen
Sosionomiopiskelija
Puh: xxx xxxxxx

Aino Purhonen
Sosionomiopiskelija
Puh: xxx xxxxxx

Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu

Kysely Savonlinnan seudun Sotaorvot ry:n jäsenille

Kysymyksiin vastataan rastittamalla sopivin vaihtoehto tai tarvittaessa kirjoittamalla vastaus. Huomioithan, että kysymykset jatkuvat sivun kääntöpuolella.

1. Sukupuoli:

- A. Nainen B. Mies

2. Syntymävuotesi:

3. Pohjakoulutus (merkitkää ylin suorittamanne koulutusaste)

- A. Kansakoulu
 B. Kansalaiskoulu
 C. Keskikoulu
 D. Lukio
 E. Ammattikoulu
 F. Opisto
 G. Yliopisto/korkeakoulu
 H. Oppisopimuskoulutus
 I. Ei mikään edellä mainituista

4. Ammattiryhmä, johon katsotte kuuluneenne ennen eläkkeelle siirtymistä?

- A. Johtavassa asemassa toisen palveluksessa
 B. Ylempi toimihenkilö
 C. Alempi toimihenkilö
 D. Työntekijä
 E. Yrittäjä tai yksityinen ammatinharjoittaja
 F. Maatalousyrittäjä
 G. Työtön
 H. Muu, mikä? _____

5. Onko sinulla:

- A. Sisaruksia B. Sisaruspuolia C. Ei ole sisaruksia/sisaruspuolia

6. Koitko Neuvostoliiton rajan läheisyyden pelottavaksi lapsena?

- A. Kyllä
 B. Ei
 C. En asunut itärajan läheisyydessä sota-aikana

7. Olitko sotalapsena?

- A. Kyllä
 B. Ei

8. Jouduitko lähtemään evakkoon omasta kodistasi?

- A. Kyllä
 B. Ei

9. Jos olet ollut sotalapsena tai joutunut lähtemään evakkoon, miten koit uuden ympäristön vaikuttaneen sinuun?

10. Minkä ikäinen olit, kun isäsi kuoli?

11. Osallistuitko isäsi hautajaisiin?

- A. Kyllä
 B. En

12. Isän kuoleman jälkeen:

- A. Äiti jäi pysyvästi yksinhuoltajaksi
 B. Äiti meni uudelleen naimisiin/ parisuhteeseen
 C. Äiti kuoli sinun ollessasi lapsi
 D. Äiti oli kuollut jo ennen isän kuolemaa

13. Millä tavoin isäsi kuolema muutti perheenne elämää?

14. Miten koet äitisi selvinneen leskeksi jäämisestä ja surusta?

- A. Huonosti
- B. Melko Huonosti
- C. Tyydyttävästi
- D. Melko hyvin
- E. Hyvin

15. Muistelu

1 Ei lainkaan 2 Melko vähän 3 Melko paljon 4 Paljon

A. Muistelitko isääsi lähimmäistesi kanssa	☐	☐	☐	☐
B. Puhuttiinko isästäsi kotona sodan jälkeen	☐	☐	☐	☐
C. Saitko kysellä isästäsi sodan jälkeen	☐	☐	☐	☐
D. Saitko surra lapsena isääsi	☐	☐	☐	☐
E. Saitko katsella valokuvia isästäsi	☐	☐	☐	☐
F. Saitko kuunnella sotakertomuksia isääsi liittyen	☐	☐	☐	☐

16. Koetko, että sinulla on ollut lapsuudessasi hyviä miehen malleja?

- A. Kyllä
- B. Ei

17. Kuvaile muutamalla sanalla, millaisia miehen malleja sinulla oli lapsuudessasi ja ketä he olivat (esim. isäpuoli, sukulaiset, naapuri)?

18. Oliko sinulla isäpuoli?

- A. Kyllä
- B. Ei

19. Jos sinulla oli isäpuoli, millainen suhde sinulla oli häneen?

- A. Erittäin huono
- B. Kohtalainen
- C. Hyvä
- D. Erittäin hyvä

20. Kuvaile muutamalla sanalla, mitä hyviä tai huonoja asioita isäpuoli toi mukanaan.

21. Isättömyys

	1 Ei lainkaan	2 Vähän	3 Melko paljon	4 Paljon
A. Oletko kokenut häpeää isättömyydestä	☐	☐	☐	☐
B. Oletko kokenut kiusaamista isättömyydestä	☐	☐	☐	☐
C. Oletko kokenut ulkopuolisuuden tunteita	☐	☐	☐	☐
D. Oletko kokenut alemmuuden tunteita	☐	☐	☐	☐
E. Oletko kokenut katkeruutta isättömyydestä	☐	☐	☐	☐
F. Heikentikö isän kuolema lapsuuden perheenne taloudellista tilannetta	☐	☐	☐	☐
G. Oletko kokenut, että isättömyys on vaikuttanut parisuhteeseesi	☐	☐	☐	☐
H. Oletko kokenut, että isättömyys on vaikuttanut lastesi kasvatukseen	☐	☐	☐	☐
I. Oletko kokenut, että isättömyys on vaikuttanut nuoruuden ja aikuisuuden taloudelliseen pärjäämiseen	☐	☐	☐	☐
J. Oletko kokenut, että isättömyydellä on ollut vaikutusta sosiaalisissa suhteissa (ystävät ym.)	☐	☐	☐	☐

22. Koetko lapsuutesi olleen erilaisempi kuin muilla saman ikäisillä lapsilla?

- A. Lapsuuteni oli huonompaa kuin muilla
- B. Lapsuuteni oli samanlaista kuin muilla
- C. Lapsuuteni oli parempaa kuin muilla

23. Jos koet lapsuutesi olleen erilaisempi kuin muilla, niin millä tavoin?

24. Minä ikäkautena kaipasit isääsi eniten?

- A. 0-10-vuotiaana
- B. 11-20-vuotiaana
- C. 21-30-vuotiaana
- D. 31-40-vuotiaana
- E. 41-50-vuotiaana
- F. >50-vuotiaana

25. Kerro merkittävimmistä hetkistä, jolloin olet toivonut, että isäsi olisi vielä elossa?

26. Minkälaisia avustuksia sait?

- A. En saanut mitään avustuksia
- B. Huoltoeläke eli sotaorpoeläke
- C. Koulutusavustusta työhuoltolain nojalla: kunnan sosiaali viranomaiset päättivät tästä.
- D. Mannerheimin lastensuojeluliiton sotakummit
- E. Muita avustuksia, mitä:

27. Jos et saanut sotaorvoille kuuluvia avustuksia, mistä oletat sen johtuneen?

28. Koetko, että sotaorpous on vaikuttanut elämäsi valintoihin?

A. Kyllä. Kuvaile miten?

B. Ei

C. En osaa sanoa

29. Jos sinulla on lapsia, ovatko he kyselleet isoisästään? Mitä arvelet heidän ajatelleen kuulemastaan?

30. Mikä ajanjakso on ollut tähänastisen elämäsi parasta aikaa?

- A. 0-10-vuotiaana
- B. 11-20-vuotiaana
- C. 21-30-vuotiaana
- D. 31-40-vuotiaana
- E. 41-50-vuotiaana
- F. 51-60-vuotiaana
- G. 61-70-vuotiaana
- H. >71-vuotiaana

31. Kuvaile muutamalla sanalla millä tavoin joku tietty ajanjakso on ollut elämäsi parasta aikaa?

32. Kerro omin sanoin, miten koet selviytyneesi sotaorpoudesta?

33. Mitä olet saanut yhdistyksen tapaamisista? Minkälainen vaikutus yhdistykseen kuulumisella on ollut elämääsi?

Kiitos vastauksistanne!